

ІВАН ФРАНКО

МІЙ ІЗМАРАГД

[

9

11

МІЙ ІЗМАРАГД

ПОЕЗИ

9 5054

ІВАНА ФРАНКА.

Львів 1898.

З друкарні нар. Ст. Манецкого і Спілки
під варядом В. Годака.

Передмова.

Ізмаргадом звав ся в старій Руси збірник статей та притч, по частині оригінальних а по частині повибраних із грецьких писань Отців церкви, підібраних так, щоби цілість становила неначе повний курс практичної, християнської моралі.

Міні давно хотіло ся написати подібну книжку — тою мовою, яка на теперішнє покоління повинна робити вражінє багато дечим подібне до того, яке на старих Русинів робила мова церковна — то значить, мовою поезії. В поетичній формі я бажав подати сучасному руському читачеві ряд оповідань, притч, рефлексій і інших проявів чуття та фантазії, котрих теми черпані з ріжних же-

рел, домашніх і чужих, східніх і західніх, та котрі про те вязались би в одну органічну цілість не якоюсь одною тенденцією, не одною догмою релігійною чи естетичною, а тільки спільним діапазоном морального чуття і темпераменту, через який пройшли, поки вилили ся в ту форму.

Блукаючи по різних стежках всесвітної історії та літератури я з давна збирав по троха або намічував собі для пізнійшого вжитку поодинокі камінчики придатні для моєї будови; найдавніші причинки поміщені в отсій книжці, мають уже 15 літ. Та тільки в остатнім часі тяжка слабість, що зробила мене на пару місяців неспосібним до іншої праці, дала міні змогу понаписувати найбільшу часть того, що тут надруковано. Значна часть поміщених тут віршів, то правдиві *Schmerzenskinde*. Я писав їх в темній комнаті, з зажмуреними, болючими очима.

Може сей мій фізичний і духовий стан відбив ся й на фізіономії сеї книжки. В хоробі чоловік потребує, щоби з ним обходили ся мягко, лагідно, та й сам робить ся мягким та лагідним та толерантним. Його обхапує глибоке, ніжне чутє, бажанє любити, дякувати когось, тулити ся до когось з довірем, як дитина до батька. Не знаю, на кілько ясно відбило ся те чутє в отсій книжці, та знаю, що я бажав зробити її книжкою на скрізь моральною.

Певна річ, моя моральність значно відмінна від тої катехетичної, догматичної моралі, що у нас видаєть ся за одиноко християнську. Та я певний, що в основі своїй вона далеко більше зближена до моральности всіх тих великих учителів людськості, „ищущих царствія божія и правди єго“, ніж коліноприклонна, поклонобийна та черствосердна моральність богатюх стовпів церкви, покликаних та не-

VI

покликаних оборонців релігії. Та я не хочу вдавати ся з ними в спори. Храм моєї Матери-Музи занадто святий, щоби робити з него підсіне перекупок. А поміщені даліше твори, що виплили з мойого морального чуття — правдива поезія мусить бути завжди моральною, бо жерело обох одно і те саме — нехай говорять самі за себе. Коли вони не зуміють досить ясно висказати того, як міні було на душі при їх складаню, в такім разі, любий читачу, кинь отсю книжку на бік як недоладну, безталановиту мазанину. Не серце було порожне та черстве при єї складаню, а тільки снаги не стало вилити словами те, що було на серці.

Не показую при поодиноких віршах жерел, звідки їх узято. Майже нічого тут нема, що можна би вважати перекладом. Обік оригінального є тут чимало й такого, де на чужу основу я накладав свої власні узор.

VII

А відки взято сю основу і кого і де „наслідуюно“, се лишаю цікавості тих критиків сего і будуцього віку, котрі не будуть мати і вміти що кращого робити, як віднаходити „жерела“, з яких котрий поет черпав своє вітхненє. Гай, гай! Ті жерела сотки, тисячі літ отворені і доступні кождому і здоровому оку й шукати їх не далеко.

А тобі, любий брате, чи любя сестро, що читатимеш оті рядки „не мудрствуя лукаво“, бажая того душевного супокою, того мягкого, ніжнього, щирого настрою, який знаходив я складаючи серед болю і тяжкої гризоти оті прості, часто скорбні, іноді може сухо-навчаючі та моралізаторські вірші. Коли з них упаде в твою душу хоч крапля доброти, лагідности, толеранції не тільки для відмінних поглядів і вірувань, але навіть для людських блудів і похибок і прогріхів, то не даремна буде моя праця.

VIII

Жорстокі наші часи! Так багато недовіря, ненависти, антагонізмів на-множило ся серед людей, що не довго ждати, а будемо мати (а властиво вже й маємо!) формальну релігію осно-вану на догмах ненависти та класової боротьби. Признаюсь, я ніколи не на-лежав до вірних тої релігії і мав від-вагу серед насміхів і наруги єї адептів нести сміло свій стяг старого, щиро-людського соціалізму, опертого на етич-нім, широко гуманнім вихованю мас народніх, на поступі і загальнім роз-повсюдженю освіти, науки, критики і людської та національної свободи, а не на партійнім догматизмі, не на деспотизмі проводирів, не на бюрократичній регламентації всеї людської бу-дуцини, не на парламентарнім ша-храйстві, що має вести до тої „сві-тлої“ будуцини.

Староруський автор не без роз-мислу назвав свою збірку Ізмарагдом. Він очевидно вірив в те, що кажесть

ІХ

*ся про сей камінь у звиснім апокрі-
фічнім сказанію : „Измарагдъ свѣтелъ
всть, яко и лице человѣче видѣти
въ немъ яко въ зеркалѣ“. Отсими
простими словами висказано й мое
найвисше бажане як писателя і поета :
щоб моє слово було яснє і щоби в ньо-
му як в зеркалі видніло ся людське,
щиро-людське лице.*

Львів д. 15 падолиста 1897.

I.

П О К Л О Н И И.

I. Поет мовить:

В низ котить ся мій віз. Появили квіти,
Літа на душу накладають пута.
Вже не міні в нові світи летіти!
Війну з житем програв я, любі діти!
Cosa perduta!

З яким же запалом я йшов до бою!
Як рвала ся вперед душа вітхнута!
Горіло серце чистою любовою!...
І щож здобув? Лишив що за собою?
Cosa perduta!

Не дав мороз моім листкам розвить ся,
Квітки мої побила буря люта!
Не довелось геройським боєм бить ся,
Ломать ся звільна мусів, ржою вкрить ся —
Cosa perduta!

З дрібних шпигань мої повстали рани,
Частками жерла мое серце скрута....
Я й сам не знав, де ті мої тирани?
З дрібних огнів сплелись мої кайдани!
Cosa perduta!

Україно, моя сердечна нене!
Не лай мене, стражденна, незабута,
Що не дало мое життя злиденне
Того, що ждати ти могла від мене!
Cosa perduta!

II. Україна мовить:

Мій синку, ти би менш балакав,
Сам над собою менше плакав,
На долю менше нарікав!
На шлях тернистий сам подав ся
І цупко по тернах подрав ся, —
Чогож ти іншого чекав?

Сам знав, що гола я і вбога,
І до мойого ти порога
Прийшов, захтів служити міні.
Ну, в мене слугам плати скупю,
А нарікать на мене глупо....
Просила я тебе, чи ні?

І що тобі за кривда сталась?
Що підняли на тебе галас:
„Не любить Руси він ні раз!“
Наплюй! Я, синку, ліпше знаю
Всю ту патріотичну аграю
Й ціну єї любовних фраз.

Що проживеш весь вік убого?
Значить, не вкрав ніщо ні в кого,

А чесно працював на хліб.
Тай те подумай ще, будь ласка:
Твого я найкраща частка
З тобою враз не ляже в гріб.

III.

Важке ярмо твоє, мій рідний краю,
Не легкий твій тягар!
Мов під хрестом отсе під ним я упадаю,
З батьківської руки твоєї допиваю
Затроений пугар.

Благословлю тебе! Чи ждять тобі ще треба
Поваги й блиску від будущини,
Чи ні, — одного лиш тобі благаю з неба,
Щоб з горя й голоду не бігли геть від тебе
Твої найліпші сини.

Щоб сіячів твоїх й їх власне поколіне
На глум не брало і на сміх.
Щоб монументом й їх не було те каміне,
Яким в відплату за плодучеє насіне
Ще при життю обкидувано й їх.

IV.

Ти брате, любиш Русь
Я ж не люблю, сарака!
Ти, брате, патріот,
А я собі собака.

Ти, брате, любиш Русь,
Як хліб і кусень сала, —
Я ж гавкаю раз в раз,
Щоби вона не спала.

Ти, брате, любиш Русь,
Як любиш добре шиво, —
Я ж не люблю, як жнець
Не любить сєки в живо.

Ти, брате, любиш Русь
За те, що гарно вбрана, —
Яж не люблю, як раб
Не любить свого пана.

Бо твій патріотизм —
Празнична одежина,
А мій, то труд важкий,
Горячка невдержима.

Ти любиш в ній князів,
Гетьманне, панування, —
Мене ж болить єї
Відвічне страждання.

Ти любиш Русь, за те
Тобі і честь і шана, . . .
У мене ж тая Русь
Кровава в серці рана.

Ти, брате, любиш Русь,
Як дім, воли, корови, —
Я ж не люблю її
З надмірної любови.

V.

Як би само велике страждане
Могло тебе, Україно, відкупити, —
Булоб твоє велике пануванє,
Нікому б ти не мусіла вступити.

Як би могучість, щастє і свобода
Відмірялись по мірі крови й сліз
Пролитих з серця і з очей народа, —
То хто б з тобою сушірництво зніс?

О горе, мамо! Воля, слава, сила
Відмірюють ся мірою борби!
Лиш в кого праця потом скрань зросила,
На верх той вибєсь з темної юрби.

Та праці тої, мамо, в нас так мало!
Лежить облогом лан широкий твій,
А кілько нас всю силу спрацювало,
Щоб жить, без дяки, в каторзі чужій!

Д е к а д е н т.

(В. Щуратови)

Я декадент? Се новина для мене!
Ти взяв один з мого життя момент
І слово темне підшукав та вчене
І Руси возвістив: „Ось декадент!“

Що в мойій пісні біль і жаль і туга,
Се лиш тому, що склалось так життя.
Та є в ній, брате мій, ще нута друга:
Надія, воля, радісне чуття.

Я не люблю безпредметно тужити,
Ні шуму в власних слухати вухах;
Поки живий, я хочу справді жити,
А боротьби життя міні не страх.

Хоч часто я гірке й kwasне ковтаю,
Нераз і прів і мерз я і охрип,
Та ще ж оскомини хронічної не маю,
Катар кишок до мене не прилип.

Який я декадент? Я син народа,
Що в гору йде, хоч був запертий в льох.

Мій поклик : праця, щастє і свобода,
Я є мужьк, пролог, не епілог.

Я з пющими за пліт не виливаю,
І іїдцями іїм, для бїїки маю бук,
На празнику житя не позіваю,
Та в бїдности не опускаю рук.

Не паразіт я, що дуріє в жиру,
Що в будні тільки й дума про процент,
А для пісень на „шрррум“ настроїть ліру.
Який же я у біса декадент?

VII.

Поклін тобі, моя зівяла квітко,
Моя розкішна, невідступна мріє,
Остатній сей поклін!
Хоч у життю стрічав тебе я рідко,
Та все ж міні той спогад серце гріє,
Хоч як болючий він.

Тим, що мене ти к собі не пустила,
В мойіх грудях зглушила і вгасила
Любовний, дикий шал,
Тим ти в душі сумній і самотній
На вік вписала ясний і високий
Жіночий ідеал.

І нині хоч нас ділять доли й гори,
Коли на душу ляжуть злії змори,
Тебе шука душа,
І до твоєї груди припадає,
У стіп твоїх весь свій тягар скидає,
І голос твій весь плач ві втиша.

А як коли у сні тебе побачу,
То, бачить ся, всю злість і гіркість трачу,

І викидаю мов гадюк тих звій:
Весь день мов щось святе в душі лелію,
Хоч не любов, не віру, не надію,
А чистий, ясний образ твій.

VIII.

У садочку в холодочку
Гарна мати молода
Возить донечку в візочку,
Возить звільна і гойда.
Мірно наче пташка в клітці
З щєблика на щєблик скаче,
Возить доню в холодочку,
Хоч дитина спить, не плаче.
До візка не заглядають
Материнські очи чулі,
Лиш уста тихенько шепчуть:
Люлі - люлі, люлі - люлі.

Пріє в спеці Львів, неначе
Сіра бестія безвісна;
Шум его гуде, неначе
Колискова дивна пісня.
По садку проходять люде,
Чути дїтський плач і крики....
Ось панок побачив матір,
Жаль обняв його великий.
Глипнула й вона на него
І здрігнула мовѣ від кулі,
Над візком схилившись шепче:
Люлі - люлі, люлі - люлі.

У садочку в холодочку
Сів на лавочці панок,
Здалека глядить на матір
Крізь гущавини вінок.
Се ж вона, его кохана,
Рай его, жите, краса!
Нині чахне за нелюбом,
Наче лямпя та вгаса!
Ти ще трінаєш ся, серце?
Болі, ще ви не заснули?
Аджеж все пропало марно!
Люлі - люлі, люлі - люлі!

75056

II.

ΠΑΡΕΗΕΤΙΚΟΝ.

I.

Коли обід хтось славний зготував,
Найідки найдобріні та напитки,
Царя самого в гості завізвав,
А соли не додав до страв, —
Якіж із них пожитки ?

Оттак і той, що наложив печать
На серце : сам, без дружньої розмови
Жие для себе — хоч би був не знать
Як чесний, не приблизять ся на пядь
До Бога без любови.

Вся чеснота, весь труд его марний,
Молитва, піст і жертви всі й тривога, —
Все те мов пил розвіє суд страшний !
Одна любов з них зробить скарб цінний
Перед престолом Бога.

II.

Не слід усякого любити без розбору.
Як добрі щени садівник плакає?
Так, що всі зайві парості втинає,
Щоб добрі соки йшли все в гору, в гору.

Господь сказав : „Яка тобі заслуга,
Коли кохаєш свого брата, друга ?
А ви любіте своїх ворогів !“
Подумай добре, що Господь велів !

Не мовив : „Моїх ворогів любіте !“
Отсе, брати, ви добре розумійте,
Що ворог божий, ворог правди й волі
Не варт любови вашої ніколи.

III.

Не такого посту хоче Бог від нас,
Щоб сунив ти тіло й дух приспав ураз.

Бо який пожиток тілом голод знати,
А без добрих вчинків духом умирати ?

І який пожиток від їди здержать ся,
А на блуд і здирство шильно поспінать ся ?

І який пожиток, щоб лица не мити,
А в холодну пору голого не вкрити ?

І яка заслуга, що в нас тіло сохне,
А у нас голодний під порогом дохне ?

Чи то дуже чесно всю ніч в темній хаті
Горячо молити ся, к Богу припадати,

Поки там під тинном з голоду та стужі
Умирають бідні, зойкають недужі ?

IV.

Як у хвилі сумніву і муки
Вчитель мудрий не найдесь тобі,
То приймай потіху і науки
З простих уст загублених в юрбі.

Як на місто військо йде вороже
І побачить в полі простий люд
І біжить до міста як лиш може
І кричить : „Тікайте ! Ворог тут !“ —

Чи ж тоді всі мудрі, всі багаті
Не послухають тих простаків ?
Чи на крик їх не почнуть тікати,
Крити ся за мур, за частокіл ?

А як би хтось згорда став казати :
„Що там знає та невчена мразь ?
Відки має право так кричати ?
Чи на те їх слав у поле князь ?“

І гордуючи простацьким криком
Сам лишив ся б в гордоцях марних
І понав ся б ворогам у руки, —
Чи не був би се дурний з дурних ?

V. Богач.

1.

Свічку поставив ти в церкві
перед образами, богачу!
Добре зробив ти: ось бач,
ярко та свічка горить.

Глянь, ось убогий до церкви прийшов,
що його ти покривдив —
Сплакав і важко зітхнув —
свічка погасла твоя!

2.

Вбогому даток ти дав, о богачу:
се добре зробив ти!
Глянь, онде слуги твої,
твоїх волів пасучи

Потратували всю ниву
убогого твого сусіда,
Що через кривди твої
мусить по жebraх іти!

Глухий! Ти Бога здурити гадаеш
Сим датком мізерним, —
Кривда ж твоя наче грім
супроти тебе гримить!

VI.

Серцем молив ся Мойсей
і скорботою духа цілого;
І говорив йому Бог:
„Що так до мене кричиш?

„Хоч ти зацінив уста
так, що й слова вони не говорять,
„Але я чую аж тут,
як твоє серце кричить.“

VII.

Гнів, се огонь. Чим більше дров кладеш,
Тим ярче полумя лютує ясне;
А перестань докидувати дров,
Як стій загасне.

Як моряки в час бурі все з судна
У море мечуть, щоб судно влекшити,
А стихне буря, жаль їм стане страт,
Почнуть тужити, —

Так і гнівний у лютому розпалі
Не тямить, що здорове, що боляче;
А гнів мине, — згадавши, що накоїв,
За пізно плаче.

VIII.

Немає друга по над мудрість,
Ні ворога над глупоту,
Так як нема любови в світі
Над матірню любов святу.

Не ділиш мудрости з братами,
Йійі злодії не вкрадуть,
Йійі не згубиш по дорозі,
Вона є вольна серед пут.

Вона магнет посеред моря,
Найвиспий скарб, безцінний дар,
Огнище тепле в студінь горя,
Холодна тінь під страстей сквар.

Без неї все жите пустиня
Так як пустий без друга шлях,
І як твій дім пустий без сина,
І як пустий дурного страх.

IX.

Себе самого наперед
Застав робить, що слідує,
А лиш потому інших вчи, —
Тоді з дороги не схибиш.

Ти сам себе таким зроби,
Щоб інших ти навчати міг;
Сам над собою запануй,
То запануєш над людьми.

Хто сам себе опанував,
Найтяжшу річ він доконав;
Хто сам себе оберіга,
Той безпечнійший від усіх.

Не кидай власної мети,
Щоб за чужою десь іти,
А власну яєно ціль пізнай,
До неї просто поспінай.

Х.

Хоч хто і сто літ проживе
Безчесно, непоздержливо, —
Волів би день один прожить
У чесноті, в думках святих.

Хоч хто і сто літ проживе
Без розуму блукаючи, —
Волів би день один прожить
У розумі, в думках святих.

Хоч хто і сто літ проживе
Ліниво, без енергії, —
Волів би день один прожить
У праці, в чеснім змаганю.

Хоч хто і сто літ проживе
Про почин і кінець не дба, —
Волів би день один прожить
І тямить почин і кінець.

Хоч хто і сто літ проживе
Премудрости не знаючи, —
Волів би день один прожить
Пізнавши праведний закон.

XI.

Хоч від хліба вдержусь,
А лютую, сержусь,
То якаж моя віра?
Чим я ліпший від звіра?

Звір же хліба не їсть,
А жре мясо, рве кість, —
Яж про вдачу лукаву
Братню рву добру славу.

Хто вином не впиваєсь
Ні мясив найідаєсь,
Але сам повен злости —
Чим він ліпший худоби?

Бо худоба дурна
Не коштує вина
Ні мясив не вживає.
Та заслуги не має.

XII.

Як сережки золоті
В надрах бурої свині,
Так краса не йде в пожиток
Зле вихованій жоні.

Як перлина дорога
У оправі золотій,
Так душа жіноча щира
Сяє в зверхній красоті.

XIII.

„Здоров, Степане! Що ти робиш,
Що понад річку з жердю ходиш?“

„Ох, мене скрута вчепила ся:
Десь моя жінка втопила ся.“

„Та щож, Степане, Бог є тобою,
Йійі шукаєш в-верх рікою?“

„А як же, друже, ти гадаєш?
Моєї жінки ти не знаєш?”

„Хоч і втопилась моя мила,
То в низ водою не поплила.“

XIV.

Не високо мудруй,
Але твердо держись,
А хто правду лама,
З тим ти сміло борись!

Не бажай ти умом
Понад світом кружить;
А скоріш завізьмись
В світі праведно жить.

XV.

Годуй гадюку молоком,
У неї буде більша йідь;
Роби добро лихому — він
Тебе вмотає гірше в сіль.

Гадюка і злюка,
Обое страшні, —
Та що з них страшнійше?
Скажи но міні.

Страшнійша гадюки
Людина лиха!
Від віля, примови
Гадюка втиха.

Та злюка не втихне
Ні в день ні в ночі,
Хоч кров йій із серця
Свогого точи.

XVI.

Як промінясто гарний цвіт,
Барвистий, та без запаху,
Так гарні та пусті слова
Того, хто не сповняє їх.

Як промінясто гарний цвіт,
Барвистий, либо зацашний,
Так гарні та плідні слова
Того, хто чинить після них.

XVII.

Як лямпа розбита,
Даремно олій доливати;
Як злодій утікне.
Даремно стайні замикати.

Як висохли води,
То по що там мости будуеш?
Як юність минула,
То по що в дівками жартуеш?

XVIII.

Хто тому шкодить, що йому
Зла не зробив,
Невинному, котрий його
Не оскорбив,

На сего власне зло его
Впаде — без слова,
Як проти вітру сіяна
На сівача паде полова.

XIX.

Ворог батько, ворог мати,
Що не вчили сина!
І піде він в світ блукати
Як та сиротина.

Як між павами ворона
Поваги не має,
Так невчений в товаристві
Голову схиляє.

XX.

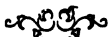
Як пчола, що квітам фарби
Ані паху не уймає,
Тільки сєк йїх сєє солодкий,
Так з людьми жиє мудрець:

Що хто зробить чи не зробить,
Зле чи добре, він не дбає,
Лиш про власні діла дбає,
Злий чи добрий йїх кєнець.

XXI.

Хто лиш квітки в житю збира,
Чий дух до земного прилип,
Того напавши вхопить смерть,
Яє повінь сонєє село.

Хто лиш квітки в житю збира,
Чий дух до земного прилип,
Той смерти попаде у власть
Не осягнувши, що бажав.

XXII.

Богацтво злом не є,
Коли на добре вжите.
Та хто в біди в черці
Йде Господу служити,

З страху перед житєм
І перед боротьбою,
Хто супокою там
Шукає, а не бою,

Не праці, але сну,
Не посту, а страв много,
Не служби божої,
А служби тіла свого,

Волів би віри він
Зректись, се менший гріх.
Ніж віру сю весь вік
Отак давать на сміх.

XXIII.

Як риба без води
На суші швидко гине,
Так пропада чернець
Що монастир покине.

Як квока, що з яець
Встає занадто часто,
З них запортки потворить, —
Так і чернець, що рад
Виломлюєсь із власти,
Не тіло, але душу вморить.

XXIV.

Хто в першій чвертині життя
Знання не здобув,
А в другій чвертині життя
Майна не здобув,

А в третій чвертині життя
Хто чесним не був,
Той скаже в четвертій: „Бодай
Я в світі не був!“

XXV. Строфа.

1.

Пурпуром сонічко сходить,
Пурпуром криєть ся в морю;
Так будь і ти все спокійний
В щастю і в горю.

2.

Мужню силу хоч похилить горе,
Та не зломить, в підлість не поверне;
Так і свічку хоч схили до долу,
Свого світла в низ вона не зверне.

3.

Обрубане дерево знов зеленіє,
І місяць із серпа знов повний стає;
Се бачучи, чесні не тратьте надії,
Хоч доля гнівная вас гонить і бе.

4.

Не цураєть ся правди мудрець,
Хоч вона й з уст дитинячих буде, —
Так як в ніч, коли сонце зайшло,
Каганця не цурають ся люде.

5.

Добру науку приймай,
Хоч йійі і від простого чуєш ;
Злої ж на ум не бери,
Хоч би й святий говорив.

6.

Хто має мудрість, а з неї
Ближнім не хоче вділити,
Той має скарб многоцінний
В міх шкуратяний зашитий.

7.

Мудрість захована,
Золото в скритку

Однаковісінько
Суть без пожитку.

8.

Дурний, хто помилок лякаючись
Не сміє брати ся до діла, —
Так як би я не йів лякаючись,
Щоб кришка в голосницю не влетіла.

9.

Не пливе супроти вітру
Запах цвітів і кадила, —
Але йде по всіх усядах
Добра слава, добрі діла.

10.

Навіть той, хто в призначене вірить,
Всеж трудити ся мусить постійно ;
Аджеж бачиш і сам, що без труду
Не горить і сухеє поліно.

11.

Не звикай утертими стежками
Йти за другим сліпо як у дим,
Бо як стануть пастухи вовками,
Треба вівцям пасти ся й самим.

12.

Бережи маєток про чорну годину,
Та віддай маєток за вірну дружину;
А себе найбільше бережи без впину;
Та віддай майно і жінку й себе за Україну.

13.

Гість, дитя і цар і жінка
Мають всі один звичай:
Є що, чи нема — байдуже,
Їм усе лиш дай та дай.

14.

Хто духом низький, не мішай ся там,
Де є високих трони;

Таж чобота на голову нікто
Не надіва замість корони.

15.

Тай глупі ж ті багатирі,
Що люблять спать на подушках!
Я спав лиш на однім пері,
І твердо так було що страх!

16.

Щасливий той богач подвійно:
Ніч повна дров, огонь горить, гогоче;
А в мене лиш одно поліно,
Тай те горить не хоче.

17.

Отрута е зле вивчена наука,
Отрута е нестравлена їда,
Для бідних трута — взаїмна порука,
Старому трута — жінка молода.

18.

Скупий не пан своїх засіків повних,
А сторож і приставник і невольник.

19.

Книги — морська глубина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносять.

20.

Хто власного ума не має,
То з книг не вийде ум йому;
Хто є сліпий на обі очі,
То що по зеркалі йому?

21.

Клонить ся дерево плодом обтяжене;
Чесний, розумний, і ти так клонись!
Висохле древо, безмізкі голови
Зломлять ся, та не похилять ся в низ.

22.

Великі дерева шануй,
Що плід дають і в снеку тінь;
А як і плід часом хибне,
Чи ж тінь сама не є добром?

23.

Мухи сідають на ранах,
Пчоли на квітах пахучих;
Добрій все бачить лиш добре,
Підлий лиш підле у других.

24

Як військо скликає труба,
Так ангелів божих скликають
Сердечні слова.

А в гуслі та флети де грають
І брата осуджують — там
Приховок чортам.

25.

Лихвар і п'яниця,
Се два побратими:
Сам чорт побратимство
Зв'язав поміж ними.

26.

На двое сотворено Богом вино:
Розумним на радість, на згубу дурному;
Богацтво — на двое теж дане воно:
На добро милосерним, на згубу скупому.

27.

Як від лютого Татарина,
Що шаблюкою маха,
Всі тікають безоружні,
Так тікай ти від гріха.

28.

Хто з всіми добрий хоче бути,
Той швидко втратить добрий путь.

Не може при добрі той жить,
Хто хоче злу й добру служити.

Бо хтівши догодить обом,
Він швидко стане зла рабом.

29.

Від слона на тисяч пядей,
Від коня на сто тікай,
Від вола на десять пядей,
Зла й на очи не видай

30.

Як метіль прошумить,
Так загине за мить
Злий слезами людськими годований,
Щезне й слід весь по нім...
Але добрий, се дім
На скалі віковічно будований.

31.

Як запорохи чоловік
Знести не може у очох,

Так гордості в душі людській
Не зносить Бог.

32.

Хоч би й мертвого міг гнівливий воскресить,
То Бог його за гнів его відкине;
В гнівливе серце помисл злий як нетля в світло лине,
Сама згорить, а світла не згасить.

33.

Хочаб ти і муки тяжкі потерпів,
А брата свого не любиш,
То всеж ти на вічне жите не dospів,
Лиш дармо дочасне загубиш.

34.

Як та опука від скали
Відскакує відлого,
Так кривда людська все паде
На кривдника самого.

35.

Огневи, що ліси палить,
На поміч вітер ще спішить,
Та каганець він загасить.

Так сильний сильного скріпля,
Король ратує короля,
Слабого ж топче і валить.

36.

Наче віз без коліс
Не покотить ся до суду,
Так свої судьби
Не дійдеш без праці й труду.

37.

Молодість у бідности,
Без мами дитина,
Старість у бездітности —
То гірка година.

38.

Ти сто людей побив у бою
І тим пишаєш ся, герою?
Ось сей лиш власну пристрасть поборов,
І над тобою він горою.

39.

Купа дров і жура —
Що з тих двох тяжше є?
В дровах труп лиш згара,
А в журі все жите.

40.

Хоч би все небо папером було,
Хоч би все море чорнилом було,
Зорі б на пера всі перекувать,
Ангели б сіли там пірєм писать,
То не списали б — так мудрий прорік —
Мудрости божої в вік.

III.

П Р И Т Ч І.

III.

П Р И Т Ч І.

I. Притча про жите.

Було се в Індії.

Степом безлюдним

Йшов чоловік. І враз напав на него
Голодний лев. Побачивши звірюку
Ще з далека, почувши рик єї,
Почав тікати чоловік що духу.
Тікаючи наскочив він нараз
На глибоченну балку. Не було
Часу вертатись, не було де скритись,
А звір вже близько. Бачить чоловік,
Що зо стіни безодні, зо стрімкого
Скального обриву худа берізка
В щілині виросла й вершок зелений
По над безодню к сонцю піднімає.
Не довго думаючи він чепив ся
За ту берізку; держачись руками
За пень єї, повис над гирлом темним,
Аж поки бовтаючи там ногами
На щось твердого крихту не опер ся.
Тоді аж відітхнув і дроз смертельна
По троха втихла. І почав тоді
Сірома озирати ся довкола,
Де він і що в ним?

Перший зирк його

Впав на коріне деревця, що в ньому
Була єго єдина опора.
Що за притичина? Глядять: дві миши,
Одна білява, друга чорна, пильно,
Запопадно і ненастанно й прудко
Гризуть коріне того деревця,
Лапками землю порпають, працюють
Немов наняті, щоб єго підпору
Підгризти, підкопати, повалити.
І похололо в того чоловіка
На серці, бо в тій хвилі лев розжертий
Надбїг над пропасть і його побачив
І лютим ревом відгомін збудив.
Не міг його дістати, але люто
Глядїв в гори, скакав і землю гриз
Ждучи, аж він у гору знов підлізе.

І глянув в низ у пропасть чоловік.
І бачить, що на дні тієї балки
Страшна гадюка вєть ся і широко
Пащеку рознімає, жде лише,
Щоб він упав для неї на поталу.
Померкло в голові у чоловіка,
За серце стисло і холодним потом
Все тіло облилось.

Та враз почув,

Що те, о що опер він ноги, якось
Ворухить ся. Зирнув, аж пробі! се

Гадюка звита в клубок, що в щілині
Дрімала. Рад був скрикнуть чоловік,
Та голос в горлі задушив переляк.
Рад був молити ся, та тривога вбила
Побожну думку. Наче труп холодний
Він висів, певний, що в найблизшій хвилі
Коріне миши підгризуть, гадюка
У ногу вкусить, сил его не стане,
І в низ він упаде змії в пащеку.

А в тім — о диво! На гильках берізки
Побачив той нещасний чоловік
Гніздо чмелів. У щільнику малому
Було там троха меду, а чмелі
Всі полетіли в поле за пожитком.
І закортіло чоловіка того
Покушати меду. Він всіх сил добув,
Підняв ся троха в гору і устами
Досяг щільник і ссать його почав.
І враз немов рукою відняло
Йому від серця. Солодощі меду
Заставили його про все забути:
Про льва, що вив йому над головою,
Про миши, що его підпору гризли,
І про дракона, що в низу грозив,
І про гадюку, що у стіп сичала.
Про все, про все забув той чоловік,
Найшовши в тих краплинах медових
Несказану, високу роскіш раю.

Готама Будда, Азії світило,
Очима духа бачив сю пригоду
І своїм вірним так про неї мовив :
„Сеї чоловік, брати, то кождий з нас.
Жите важке, природа нам ворожа
І тисячі пригод і небезпек
З усіх боків усе нас оточують,
Як того мужа, що там в балці висів.
Голодний лев над нами, то в смерть ;
Дракон в низу, то вічне забуте,
Що кожного нагрожуєсь пожерти.
А миши, чорна й біла — день і ніч,
Що ненастанно вік нам підгризають.
А та гадюка під ногами, братя,
То наше власне тіло, непостійне,
Слабе і хоре, що нам в кожній хвилі
На завсігди відмовить може служби.
А та берізка, за яку вчепившись
Міркуюмо спасти ся від заглади,
Се людська пам'ять — щира, та коротка.
Нема нам виходу із того горя,
Нема ратунку. Та одно лиш нам
Лишилось, те, чого ніяка сила,
Ніяка нам пригода взять не може:
Се чиста розкіш братньої любови,
Се той чудовий мід, якого крапля
Розширює жите людське в безмір,
Підносить душу по над всю тривогу,
Над всю турботу із за діл минутих —

В простори повні світла і свободи.
Хапайте сквапно краплі ті, брати!
Бо лиш в тому, що серце ваше чує,
Чим груди повні, чим душа живе,
У роскоші любови і бажаня,
В братерстві, у надії, у змаганю
До висших, чистих цілей є ваш рай.“

II. Притча про віру.

На Цейлоні святому
Є кипаріс високий,
Роскішний, тисячлітній,
У світі одинокий.

Журчить з его коріня
Малесенький поточок;
Ніхто не тямить, щоб він
Зронив один листочок.

Як перший лист ізронить,
То твердо вірять люде:
Хто зійіть отой листочок,
Той вічно жити буде.

І довгі вже столітя
Побожні буддісти
Стоять під кипарісом,
Читають акафісти.

Звернувши очи в гору
Перебирають чотки
І ждуть, аж з кипаріса
Впаде той лист солодкий.

І ждуть собі безсмертя
І мруть один за одним, —
Нові приходять е серцем
Прагнуцим і голодним.

І ждуть того листочка —
Ніяк не відірветь ся!
І ждуть і мруть в тій вірі,
Що хтось його дождеть ся.

III. Притча про любов.

До Йосифа в Єгипті так
Сказав облесливий дворак:

„Ах, пане, страх тебе люблю
За добрість, за красу твою!“

Та Йосиф знав ціну тих слів
І дворакови відповів:

„Минувше ти збудив сумне...
Мій друже, не люби мене!“

„Отець любив мене й жалів —
За се братів на мене гнів,

„За се в рові я смерти ждав,
За се невольником я став.

„Потім Пентефрія жона —
Любила страх мене вона,

.Та за любов є дарму
Поцав я на сім літ в тюрму.

„Тож нині... щиро признаюсь:
Любви твоєї страх боюсь!“

IV. Притча про красу.

Арістотель мудрець Олександра навчав
І такий у альбом йому вірш написав :

„Вільш ніж меч і огонь і стріла і коса
Небезпечне оруже жіноча краса.

„Тільки мудрість, наука і старші літа
Подають проти неї міцного щита.“

Арістотель мудрець по садочку гуля, —
Бач, Аглая іде і очима стріля!

Та Аглая, котрої надаємна краса
Звеселяє людей і самі небеса ;

Та відких єї слів і шпаркого ума
Всі бояли ся, навіть цариця сама.

Арістотель дівчині гаразд придививсь,
Як повз него ішла, низько їй поклонивсь.

І промовив: „Аглає, благаю, молю!
Над всю мудрість, над сонце тебе я люблю.

„На часок - волосок воли волю мою, —
Чого хоч, зажадай, для тебе я зроблю!“

Усміхнулась Аглая. „Сеж почесть міні,
Що на мні зупинив свої очи ясні

„Той мудрець, що пишаєсь ним Греція вся,
Що умом обняв землю, аглубив небеса.

„Я твоя. Що захочеш, зо мною чини,
Лиш одну мою просьбу в тій хвилі сповни.

„По саду тім, де вють ся доріжки круті,
Пів години мене провози на хребті.“

Усміхнув ся мудрець. Дивні примхи в дівчат!
Та дарма! Обіцявеш, то вже годі бурчать.

І хламиду він зняв і рачкує піском,
Его очи Аглая закрила платком,
І сидить на хребті й погоняє прутком.

Так зайіхали враз аж на площу садка,
Де під тіню дерев край малого ставка

Олександр сидів, его мати й весь двір, —
Срібний сміх там лунав і пісні й бренькіт лір.

А Аглая кричить: „Ну, мій ослику, ну!
Ще мінуточки дві! Ще мінутку одну!“

Аж у круг двораків його дівка пуста
Завела і зіскочила живо з хребта,

І платок із очей поспішила ся знять....
Що там сміху було, то й пером не списать.

Арістотель мудрець Олександра навчав
І такий у альбом йому вірш написав:

„Більш ніж меч і огонь і стріла і коса
Небезпечне оруже жіноча краса.

„Ані мудрість, наука ні старші літа
Не дають проти неї міцного щита.

„Се я сам досвідив. Лиш мертвець та сліпець
Може бути проти неї надійний борець.“

V. Притча про приязнь.

Вмираючи покликав батько сина,
Що був его єдина дитина,

І мовив, звівши голову стару:
„Мій синку, швидко я мабуть умру.

„Дав Бог міні прожити много літ,
Добра надбати і пізнати світ.

„Добро тобі лишая. Не марнуй
Його, тай по над міру не цінуй.

„Не думай в нім мету життя знайти, —
Се сходи лиш до висшої мети.

„Та крім добра ти маєш, синку, те,
Що найважніше — серце золоте,

„Досить науки і здоровий ум,
І вже пройшов ти молодости шум.

„Одного лиш бажаю ще тобі,
Щоб мав ти друга щирого собі.“

Син мовив: „Татку, дяка вам і честь!
Та в мене другів щирих много єсть.“

„О синку, много при йїді й вині,
Та в горю помогти — напевно ні!

„Я сімдесять пять літ проживши вєпів
Знайти одного лиш — тай то на пів.“

„Ні, татку — мовив син, — з моїх друзяк
Пїде за мене кождий хоч на гак!“

Вєміхнувєь отець. „Щасливий, синку, ти,
Та я бї радив пробу навести.

„Зарїж тєля і запакуй у мїх,
А нїчю йди є тим до друзяк своїх.

„Скажи: бїда! я чоловіка вбив!
Прєси, щоб захистив тєбе і скрив.

„Своїх так перебробуй, а по тїм
Застукай і в моїого друга дїм.“

Пєслухав син. Як змеркло ся цілком,
Пїшов важким навючений мїшком.

До друга найлюбійшого воріт
Застукав: „Живо, живо отворить!“

Явив ся друг. „Се що тебе жене?“
„Я чоловіка вбив! Сховай мене!“

Та сей не відчиняючи воріт
Сказав: „Тікай! Чи ще мене й мій рід

„Ти хочеш у тяжку біду вплескати?
Аджеж коли почнуть тебе шукать,

„То деж підуть на сам перед? Сюди!
Бо знають, що я друг твій! Геть іди!“

Пішов по інших своїх друзьях син, —
Не скрив його, не втішив ні один.

А дехто мовив: „Забирай ся ти!
Я зараз мушу властям донести.

„Аджеж всі знають, як дружили ми, —
Ще скажуть, що до спілки вбили ми.“

Оттак всю ніч продвигавши свій міх,
До батькового друга він прибіг.

„Ратуйте, дядьку! Я людину вбив,
Та вже й у місті шуму наробив!

„Ось труп! Там десь погоня вже жене!
Ой пробі, скрийте трупа і мене!“

Старий живенько замки відкрутив
І з міхом парубка в свій двір пустив.

„Ну, ну, ходи, небоже, скрий ся тут!
А трупа десь я впру в безпечний кут.“

Замкнув ворота, взяв на плечі міх —
Та парубок упав йому до ніг.

„Спасибі, дядьку! Не турбуйтеся, ні!
Ніяке зло не стало ся міні.“

І він сказав йому батьківську річ
І все, що діяло ся з ним сю ніч,

І як подвійно тут він скористав :
Фальшивих друзів збувсь, а вірного пізнав.

VI. Притча про вдячність.

Мороз був лютий, сніг і завірюха
По вулиці голодний пес блукав:
Обмерз, продрог, — здаєсь, лиш пушка духа,
На дармо страви й захисту шукав.

Аж чоловік найшов ся милостивий,
Впустив до хати пса і обігрів,
Пожалував його як друг правдивий
І йісти дав того-ж, що й сам він йів.

Та пес нагрівши ся у теплій хаті,
Спочивши і найівши ся досить,
Замість подяки став гарчати, брехати,
Ще й кинув ся хозяйіна вкусить.

Подібний ти до него, брате милий:
Не тямш, хтс добро тобі зробив,
А тих, що розуму тебе навчили,
Як часто ти зневажив, оскорбив!

VII. Притча про покору.

Два йізці були раз: митар
І вельможний фарисей;
До мети взяли ся бігти.
Хто донаде? Той чи сей?

Ся мета — жите у небі.
Щоб до неї дочвалать,
Фарисей запряг два коні:
„Чеснота“ одного звать,

Щіст, молитва, дари вбогим.
Хто був другий кінь? А, ба!
Гордість, злобная обмова
І гідка самохвальба.

Шарпнули оті два коні:
Сей сюди, а той онтам,
Розірвали віз на двоє,
Проваливсь йізdecь і сам.

Тимчасом убогий митар
Шкапу „Смирність“ як запряг,
То помалу але певно
До мети свій віз дотяг.

VIII. Притча про правдиву вартість.

Асока цар премудрий, милосерний
До ради царської звик був просити
Пустинників, аскетів, богомільців,
І пильно слухав, що вони казали.

Та се не в смак було его міністрам,
Дорадникам, вельможам, генералам
Сидіти поруч старців у лахмітю,
І стали нарікати на царя.

Одного дня поклав він перед ними
Дві скриньки. Перша щирозолота
Ясніла від каменя дорогого;
Друга-ж була звичайна, деревляна,
А шпуги позаливані смолою.

І мовив цар: „Мої міністри любі,
Котра з отсіх скриньок вартнійша буде?“

І одногосно сказали всі:
„А вжеж вартнійша ся золота!
Як можна, царю, навіть прирівняти
До тої позасмоляної скриньки!“

То цар велів скриньки повідчиняти.
І глянь : у золотій лежало стерво
Гидке, вонюче, так що мимоволі
Усякий аж ухопив ся за ніс.

А в смоляній лежали гарні перли
І пахощі і дороге каміне
Безмірної ціни. І дивувались
Міністри, генерали та вельможі.

А цар сказав до них : „Ну, що ж тепер ?
Чи справді скринька золота вартнійша ?“

І строго глянувши на них сказав :
„Ся скринька золота, се ви панове !
На зверх коштовна, гарна та блискуча,
В нутрі ж у вас незгода, гниль і зрада.

„А ся засмолена, се ті аскети,
Ті жебраки, старці та богомільці,
Що зверхньої краси давно зрекли ся,
За те з душі свої гьів і зависть
І пристрасть випололи наче хопту,
А досвідом і розмислом глибоким
Свій ум неначе сонце прояснили.“

Так ось вам, золоті скриньки, наука,
Не надто гордувати смоляними,
Поки не бачили тих пахощів,
Перел, клейнотів, що є в них укриті.

IX. Притча про нерозум.

Стрілець сильше заставив,
Спіймалась пташка в мить;
Він взяв їїї, щоб зараз
Головку їїї скрутить.

Залебеділа пташка:
„Ой стрільче, стій, пожди!
Я пташечка маленька,
Що з мене тут йди?“

„Пусти мене на волю,
Я дам тобі за те
Три добрії науки
На все твоє жите.“

Стрілець мій здивував ся.
„Чи бач, ся дробина
Мене навчати хоче!
Ну, що там зна вона?“

І мовить: „Добре, пташко!
Коли з твоїх наук
Я хоч що-то змудрію,
Тебе пуцу я з рук.“

І мовить птах: „Не жалуй
За тим, чи зле, чи гоже,
Що сталось раз і більше
Відстати ся не може.“

Стрілець подумав: „Правда!
За тим жалить не гоже,
Що сталось раз і більше
Відстати ся не може.“

І мовить птах: „Не рви ся,
Завдавни серцю скрути,
Що зробиш — розробити,
Минуле знов вернути.“

Стрілець подумав: „Правда!
Шкода бажань і скрути:
Що зробиш — не розробиш,
Що сталось — не вернути.“

І мовить птах: „Ніколи
Не вір ні в які дива,
Не вір ні в яку вістку,
Що просто неможлива!“

Стрілець подумав: „Правда!
Чимало плещуть дива,

А розміркуєш — скажеш:
„Се сплітка неможлива!“

„Гаразд — сказав він — пташко!
Не злі твої науки.
Летиж собі й стрільцеві
Не попадай ся в руки.“

І пурхнула пташина,
На близькій гильці сіла,
І до стрільця звернувшись
Таке йому повіла:

„Ей, тай дурний ти, стрільче,
Що дав міні здурить ся!
А мною ти, небоже,
Міг добре поживить ся!“

„Бо знай, в мойій утробі —
Як би ти знав отсе! —
Є перла так велика,
Як струсове яйце!“

Стрілець аж зойкнув з жалю.
„А, щож я наробив,
Що так без застанови
Великий скарб згубив!“

І він підбіг під гильку
І скочив що є сил.
Щоби спіймати пташку, —
Та ба, не має крил!

А потім мовив: „Пташко,
Пташиночко моя!
Вернись до мене! Буду
Тобі за батька я.

„У клітку золотую
Всаджу тебе я сам,
І все, чого захочеш,
Тобі я радо дам!“

Пташина відповіла:
„Дурний ти є, як був!
Всі три мої науки
Відразу ти забув.

„Зробив ти добре діло:
Міні летіть велів! —
І зараз по хвилині
Сам того пожалів.

„А потім забажав ти
Мене дістать ще раз

І просьбою вернути
Назад минулий час.

„А чом? Бо несуразним
Повірів ти словам,
Що в мні в перла більша
У двоє, ніж я сам“

Х. Притча про радість і смуток.

Два сусіди жили поруч себе рядом:
Сей весіле справляв, а другий похорон.

В одній хаті риданє і плач над мерцем,
В другій хаті музика і спів над вінцем.

Тут на мари мертвого кладуть і голосять,
Там до слюбу рушають і дари виносять.

Одним шляхом везуть і труну й молодят,
Один піп погребє й буде слюб їм давать.

І веселі й сумні вернуть з церкви ураз
І певнісько сі й ті спільно внють ся за час.

Се не казка, брати, тільки образ мабуть,
Як у парі в житю смутки й радощі йдуть
І сі й ті до одного кінця нас ведуть.

XI. Притча про піст.

Раз цар один на ловах заблудив ся
Посеред гір і не було нікого
При нім, щоб з ним хоч словом обмінив ся.

І зголоднів. А мав с собою много
Йіди, та страва в рот йому не йшла,
Бо він обідать звик серед шумного

Кружка жінок і слуг. Та ось з села
Далекого пастух іде до стада,
І стежка повз царя його вела.

І цар зрадів. „А ось міні розрада!“
І крикнув пастуху: „Здоров був, брате!
Будь тут міні як вся дворян громада!

„Ходи, сідай зо мною враз снідати,
Бо не привик я йісти сам один.“
„Здоров був, царю!“ став пастух казати.

„Не може твій покірний селянин
Снідатель с тобою. Се йому не слід.“
„Не може?“ — скрикнув цар. „З яких причин?“

„Бо запросив мене на свій обід
Ще старший цар від тебе, цар безодні,
Цар неба і землі, цар на весь світ.

„Я, царю любий, піст держу сьогодні.“
„Га, добре діло!“ мовив цар. „Та знай:
Я цар, оба ми втомлені, голодні...”

„Для мене, братіку, свій піст зломай!
Снідай зо мною, завтра пость всю днину.“
„Я радо, царю, се зроблю, лиш дай

„Міні поруку певну, незрушиму,
Що доживу до завтрішнього дня
І проживу всю днину ту і встигну

„Сповнити те, що Богу винен я.“
Зворушили царя слова ті пастухові.
Він мовив: „Справді, не міні рівня

„Той цар і з ним я не стою у змові,
Тобі поруки я не можу дати!
Іди й йому ти вірно встій ся в слові!“

Пастух пішов, а цар сів сам снідять.

XII. Притча про смерть.

Асока цар премудрий, милосерний —
Були колись такі царі на світі —
С цілим двором раз йїхав через місто
Ісвдрів аскетів двох — худих, блідих,
В одежах із кори та буряну.
Швиденько всів з коня могучий цар
І підійшов до них і поклонив ся
Йїм до землі і цілував йїх ноги,
Благаючи благословенства в них.

Не любо се було его дворянам.
„Занадто цар унижує себе
Перед неробами та жебраками!“
Та не посмів ніхто цареві в очи
Сказати се. А був там царський брат,
То сей почав цареві докоряти.
Мовчав Асока, не сказав ні слова,
І вечером у двір вони вернули.

А був у краю звичай старосвітський:
Коли кого на смерть засудить цар,
То перед дїм его шле трубача;
І перед чийм домом сей затрубить,
Тому на завтра треба смерти ждати.

То цар Асока ще в той самий вечір
Шле трубача с смертельною трубою
Перед свого брата дім. Заграла
Труба зловіща. Похололо в серці
У брата царського. Хоч він не чув
Ніякої провини за собою,
Та знав, що царська є незмінна воля.

Всю ніч не спав нещасний, все тремтів,
Ридав, зітхав, робив порядок дома.
А рано у невольницькій одежі,
Присипавши волосе пилом, шнур
На шию засиливши він пішов
У царський двір і став перед царем.

„Се що такого?“ — запитав Асока
Ніби дивуючись. — „Чого ти, брате,
Ідеш в такій невольничій подобі?“

„Ти певно ліпше знаєш се, мій царю!
Я знаю тільки те, що вчора сночи
Труба смертельна перед моім домом
Заголосила. Я готов на смерть.“

Та радісно обняв його Асока.

„Ну, бачиш, брате, як ти налякав ся,
Хоч знаєш, що твій цар є враз твій брат
І що ні в чому ти не винуватий.“

А вчора сам ти докоряв міні,
Коли корив ся я перед старцями!
Аджеж вони такіж післанці смерти,
Післанці Всемогучого царя,
Що нам не брат, не сват і не рідня
І в кожній хвилі може нас покликать
На суд свій строгий. Сі єго післанці
Грівнійші, ніж моя труба смертельна.
От тим то я корив ся перед ними
На знак, що розумію їх призив.
Прости міні тривогу сеї ночі,
Та уважай на ті смертельні труби,
Які Господь раз в раз нам посилав,
Щоб не застав нас сонних, неготових
Єго призив могучий. Будь здоров!"

IV.

ЛЕГЕНДИ.

I. Арот і Марот.

Як согрішив Адам у раї
І потім людський весь народ
В тяжких гріхах почав бродити,
Два ангели, Арот, Марот

Сказали Богу: „Боже батьку,
Невдалий твір твій — чоловік!
От бач, твою зневажив волю,
З твого шляху геть утік.

„Таку малесеньку пробу,
Як ти йому в тім раю дав,
І тої не вдержав, безтямний,
І волю він твою зламав!“

„А ви б, міркуєте, вдержали?“
Господь до ангелів прорік.
„Ах, Господи! — Арот аж скрикнув, —
Що ангел, то не чоловік!“

„Ну добре, йдіть до Вавилону!
Людей неправедних судіть.
Судіть по правді, та вважайте,
Самі в покусу не впадіть!“

Гуде по Вавилоні слава,
Загомонів увесь народ:
Судді преправедні явились
Арот і брат его Марот.

Мов звіря дикого з оселі,
Так кривду з між людей женуть,
Розсуджують царів і бідних
І з шляху правди не схибнуть.

Радіє люд. Одна в задумі —
Астарте, віщя жона.
„Не віриш?“ люд йійі питає.
„Попробую“ — рекла вона.

На другий день препишно вбрана
Вона в судилище пішла,
За неюж повний збан рабиня
Вина солодкого несла.

„Послухайте, судді правдиві, —
Вона розсудливо рекла, —
З мойого саду бистра річка
На млин сусідови текла.

„В сусіда жінка язиката
Мене неславить; за сей чин

Я відкопав веліла річку,
Ось і стоїть сусідів млин.

„Сусід мене с слізмам благає
На млин пустити воду знов,
Бо сеж увесь его прожиток,
Его й дітей, п'ятьох голов.

„А я тверджу: не має права
На воду ту отой мужик, —
Та воду я пуцу із ласки,
Як жінці виріже язик.

„Сего не хоче він зробити,
І млин его сухий стоїть.
Тож вас питаю: чи по правді
Зробила я? Судді, скажіть!“

„Не добре ти зробила, пані! —
Сказали враз Арот, Марот, —
Вітця й дітей за те карати,
Що завинив жіночий рот.

„Клеветницю пізви до суду,
Сама зневаги ти не мсти,
А річку із свого саду
Сусідови на млин пусти!“

І вradувала ся Астарте.
„О веселись, душе моя,
Що праведних таких і мудрих
Суддів знайшла нарешті я.

„Всі царські судді признали
За мною правду, та пекло
Мене сумліне, що тим людям
Роблю я кривду й люте зло.

„О, звеселю ся нині з вами!
Ви шлях вказали в темноті!“
І налила вино перлисте
Вона в три кубки золоті.

Міркують ангели: „На кривду
Вона не хоче нас підбить.
Ми ж видали вже суд правдивий!“
І прийнялись вино те пить.

Та швидко кров у них заграла.
Одні їм зорі й небеса,
Один їм рай, одна їм правда, —
Астарті дивная краса.

„Склонись до наших просьб, о пані,
Пробудь сю нічку з нами тут!

Дамо тобі, чого бажаеш
І інший видамо засуд “

Смієсь Астарте, доливає
Вина піддразнюючи їх.
„Засуд свій ви змінить готові
За нічку пестоців моїх?

„Не хочу іншого засуду.
По що міні богів гнівить?
Я з вами ніч одну пробуду,
Та ось що мусите сповнить:

„Скажіть міні те тайне слово,
Що вас у небо підніма,
Веде перед престол Господній!
Тоді віддам ся вам сама.“

Вином розпалені й любовю
Шепнули їй те слово в мить.
Смієсь Астарте, доливає
Вина, ще дужше їх дразнить.

„Ні, я роздумала! За слово
Своєї чести не продам.
По що міні воно? Чи нам же
Іти по ангельським слідам?

„Прощайте, судді!“ — „Стій“ ревнули
Арот бестямний і Марот.
На веі кинулись мов звіри,
Насильно їй заткали рот.

„Ти наша! Не гадай тікати!
Даремно просьб і слів не трать!
Ми сильні! З наших рук тебе вже
Ї сам Бог не зможе відібрать.“

В тій хвилі шарпнулась Астарте,
Таємне слово прорекла
І щезла разом. З рук насильних
Вона до Бога утекла.

Сказала Богови всю правду.
„Гаразд зробила, доню, ти!
Їдиж тепер і до схід сонця
На небі зіркою світи!“

Арота ж і Марота к собі
Покликав Бог і так прорік:
„Ну, хлопці, встереглись покуси?
Що ангел, то не чоловік!

„Скажіть самі, як вас карати?
Чи в пекло, де чорти є всі,

Чи волите до суду висіть
Стрімглав онтам на ланцюсі?“

І на лице своє в покорі
Упали ангели й рекли:
„Карай нас, Господи, дочасно,
Лиш в пекло між чортів не шли!“

Край Вавилона рів глибокий.
Арот з Марогом доси там
На ланцюсі за ноги висять
На память праведним суддям.

II. Указ проти голоду.

Голод вибух в перськім краю:
В найбогатших городах
Бідні з голоду вмирають
По бульварах і садах.

Вчув се Періс, цар суворий
І розлютивсь. „Що се знов!“
І на голод спосіб скорий
Не міркуючи найшов.

До славетних магістратів
Найбогатших в краю міст
Пописав і попечатав
Власноручно сюю вість:

„Сей указ мій царський строгий
Всяк у серце хай бере:
Де один у місті вбогий
З голоду від нині вмере,

„Там я богача одного
Взять велю — чи круть чи верть,
Голодом в тюрмі підземній
Заморю його на смерть.“

І указ сей чудо справив:
Хоч як хліб подорожів,
Бідний все мав хліб і страви,
А богач не зубожів.

III. Побіда.

Халіф Абдельмалік святкує побіду
У куфському замку. К кінцеви обіду
Від війська посла
Кривавую голову в місі внесли.

„О царю — сказали — твій ворог неситий,
Давнійший халіф наш Масаб уже вбитий.
Горда та буйна
Єго голова — в сьому місі вона.“

І мовив халіф: „Отой замок відлюдний,
В котрім такий дар я отримав пречудний,
Від нині я в мить
Весь золотом кажу і шовком оббить.“

Праворуч халіфа старенький Ібн-Румі
Сидів і понурив чоло у задумі.

„Старий, ти чого
Похнюпивсь? Не радий із щастя мого?“

„Хай буде звеличане ймення Господне!
Азлах тобі, пане, шле радість сьогодне, —
Та я нагадав,
Які вже я види в сім замку видав.“

„Літ тому пів сотні у стіп Обейдали
Так само Гуссейнову голову клали
Від війська посла,
Що тут з боевища йїї принесли.

„Літ десять минуло, і труп Обейдали
Так само в підніжжє Мохтару поклали
Від війська посла,
Що тут іще теплим його принесли.

„Літ десять минуло, халіфа Мохтара
Такаж з рук Масаба наскочила кара:
Ось тутка посла
Мохтарову голову в місі внесли.

„І мовив Масаб: „Отсе місце блаженне
Мармуром блискучим хай буде вмоцнене!“
І ось мов жива
На сьому мармурі його голова.“

Халіф Абдельмалік поблід, стрепенув ся,
А потім с тим словом до слуг обернув ся:
„Гей хлопці, а гов!
Зруйнуюте зїй замок до самих основ!“

IV. Un coeur simple.

Правило віри, скромности ваїрець,
Жила собі Доместика святая,
Своє сховавши світло під корець,
Служила у безбожного глітая.

Хоч давній, славний був у неї рід,
Вона ні троха ним не величалась;
Щоб згорда й не поглянути на світ,
Раз в раз чолом аж до землі схилялась.

Носила одіж грубу, шерстяну
І кістяні тісні черевики!
Не стелено їй подушок для сну,
Не грали їй при збудженю музики.

З безмірної покори спала все
В тісній, вохкій, вонючій халабуді;
З ховяйського стола що впало, се
Було єї поживою по труді.

Хоч в бруді й вохкості жила як звір,
Та чистоту над все вона любила;
З таких річей обчищувала двір,
Котрих ніхто не взяв би і на вила.

Щоб тіла грішного всмирити жар,
Лягала і в кропиві і в баюрі;
За те їй дав Господь преславний дар
Наперед віщувати слоти й бурі.

Та ворог святости, злий дух, піддав
Єї ховяїнови думку грішну,
І сей святої тіла зажадав,
І вкинуть дав їйї у тьму кромішну.

Три місяці страждала там вона,
Не піддалась забаганкам чортячим.
І розпалив хозяїна Сотона,
І сей гукнув: „Сюди їйї! Побачим!“

І привели святую, що в ту мить
Піднявши голос заспівала дзвінко.
Та кат єї почав ножа острить
І крикнув: „Пар но там окропи, жінко!“

І звязану на дереві розтягли
І острый ніж у білі груди вбили,
На встид одержу з неї всю зняли,
Стрімглав за ноги на хресті прибили.

Що далі діяло ся там, на те
В страсі лице своє закрий, о Музо!

Як на солом'янім огні святе
Смалили тіло, як пороли пузо...

Як муж жорстокий, лютії жінки
Своє погане довершили діло,
Виймали серце, легке, печінки.
Як на шкматах шматували тіло...

Не піднімаєть ся рука списать
Усі оті нечувані знущаня;
Та сльози щирії з очей біжать
І рвуть ся з серця щирії зітханя.

Доместико! Тебе я все співають
Готов. Не май же жалю ні кришинки!
В здоровлю дай і в смаку поживать
Твої кишки, ніжки, ковбаси й шинки!

V.

**Жите і страждане і спіймане і смерть
і муки і прославлене преподобного
Селедія.**

Скривати тайну царськую
Потрібно і конечно,
Бо як їйї розпапляєш,
Загинеш небезпечно.

Та крити божії діла
Негарно, навіть грішно;
Не скриєш божої хвали,
Лиш сам загинеш вічно.

То й я лякаючись судьби
Раба, що на розробок
Повірений йому талант
Без діла скрив у сховок,

Бажаю оспівати вам
Що стане духу мого,
Жите, страждане, муку й смерть
Селедія святого.

Хто були родичі его,
В якій жили країні —
Не звісно; сам він з малку жив
У водяній пустині.

На вічний взір аскетам всім
Не їв він хліба й мяса;
П'явки і хроби водяні —
Його вся страва ласа.

Олію, молока, вина
Не заживав він з роду;
Для дужшої покути пив
Морську солену воду.

Думками Бога хвалячи
Держав обіт мовчання,
І ані слова не прорік
Від роду до сконання.

Важке зітханє, се була
Єго мольба глибока;
Весь вік прожив зітхаючи,
Не зажмуривши ока.

Не мав він дому ні житла,
Лиш сам пісок та скали;

Мав плащ один із острих блях,
Що в тіло повростали.

Та на святого напосівсь
Один король сердитий,
З оружьем і дрекольми
Пішов його ловити.

Пророцьким духом чуючи,
Що час его зближав ся,
З пустині вибрав ся святий,
На світло показав ся.

Тут вороги обпугали
Його кругом сильцями
І до царя взяли ся гнать
Страшними п'ялицями.

То цар безбожний крикнув: „Гей!
Беріть його, тримайте!
Йому живіт живцем поріть,
З його нутро мотайте!“

Для болю дужного велів
Солити свіжу рану,
Та тим ще злість не наситив
Мучительську, погану.

Живе ще тіло у бочки
Велів він натоптати,
Поганцям хтїв таким як сам
Ті моці в дар післати.

Не допустив всесильний Бог
До крайнього скандалу,
Щоб моці праведника йшли
Поганцям на поталу.

Три дни й три ночі вітер бив
Судно по Чорнім морі;
Вже думав цар: скінчив ся світ,
Погасло сонце й зорі.

Аж сам Селедїй мученик
На них змилосердив ся,
І моряку одному в сні
Прославлений явив ся.

І мовив: „Бог за смерть мою
Карати вас не буде,
Та труп мій ви везіть на Русь
Між православні люде.

„Нехай вони в великий піст
Жиють із тіла мого

І славлять Бога й згадують
Селедія святого.

„Най постять так як постив я,
Доступлять в Бога ласки,
Йдіять мене і воду пють
І ждуть святої паски.

„Як їх патрон я відчиняє
Йім буду неба брами,
Пісний Селедій рай знайду
С пісними Русинами.“

І сталось так. І від тоді
Всі Русини голодні
Селедія святого чтять.
Дивні діла Господні!

VI. Легенда про вічне життя.

1.

Олександр Великий весь світ звоював
І отсе в Вавилоні мов бог раював.

А побожний аскет вік в пустині прожив
І молитвою й постом богині служив.

Наче сонце, що разом прогонює тьму,
Так богиня в опівніч явилась йому.

Прихилилась і мовить: „Мій вірний слуго,
Чим тебе вдовольить? Чи бажаєш чого?“

АСКЕТ МОВИТЬ :

„Хоч яке се життя і трудне і сумне,
Дай, щоб старість і смерть оминули мене.“

БОГИНЯ МОВИТЬ :

„Ну, як се в тебе дар найцінніший в усіх,
Наж тобі сей малий золотистий горіх.

„Одну нічку не спи, один день промовчи,
І очистивши ум сей горіх розтовчи.

„Шкаралющу в огонь, а розкусиш зерно,
Дасть тобі молодим вічно жити воно.“

2.

Цілий день промовчав і не спав усю ніч
І готовивсь аскет на великую річ.

Ось огонь розпалив із пахучих полін
І кадило в огонь щедро кидає він,

І закони Господні проходить умом,
Щоб очистити ум, не схибити притьмом.

Та ось сумніви в серці повстали страшні:
„Вічно жить — молодим — ну, по що се міні?

„Чи вертати у світ, де панує борба?
Чи ось тут вічно жить? Се ж безумство хіба!

„О богине, прости! Я згрішив, бачу сам!
Та безцінний твій дар комусь іншому дам.

„У нас цар молодий, богорівний наш цар!
Богорівним зовсім його зробить твій дар.

„Міліонам він сонце, жите є нове, —
Для добра міліонів хай вічно живе.“

3.

Олександр Великий весь світ звоював,
Та дівчини рабом себе він почував.

Персіанки Роксани предивна краса
В его серці горить, мов пожар не згаса.

У обіймах его та красуня горда
Наче тав, на груди его припада;

Та хвилина мине і він чує, що ось
В її серці вороже ворухить ся щось,

І в очах ще вохких від любови і жаги
Дикі іскри горять, наче злі вороги.

З її уст вилітають бажання страшні —
Се бажання пожарів, убійства, різні.

Йій опертись король не здоле й на мить:
Там згорів Персеполь! Завтра Суза згорить!

Кліта вбив при вині! Чи любов се, чи чад?...
День у день із небес його кидає в ад.

4.

Олександр Великий богині моливсь:
„Дай, богине, щоб нині весь світ проваливсь!

„Або дай, щоб скінчила ся мука моя,
Щоб я знав, чи богиня вона чи змія?

„Чом міняєть ся так кілько є в дні годин?
І чи в серці єї я паную один?“

В тій хвилині аскет перед ним опинивсь
І покірно царю до землі поклонивсь.

„Вічно жий, царю мій! Хай твої вороги
Згинуть! Ось тобі дар від твого слуги.

„Не згордуй! Сей малий золотистий горіх —
Від богині се дар! Моя гордість, мій гріх.“

І він все розповів, відки має сей плід,
Що робить, щоб богині сповнить заповіт.

„Міліонам ти сонце, добродій еси, —
Будеш жить вічно юний, як плід сей зійси.“

5.

„Вічно жить! Молодим! Справді божеський дар!“
І великим, безсмертним почув себе цар.

„Вічно жить! Молодим! А вона? А вона?
Постаріє, зів'яне мов квітка марна!

„Що без неї жите? Сонце? Небо? Сам рай?
З нею жить! Або радше ти сам умирай!“

Вже й не думає цар, до Роксани біжить.
„Серце, ось тобі дар: вічно в юности жить!“

І сказав їй усе, відки має сей плід,
Що робить, щоб богині сповнить заповіт.

„Коли любиш мене, мое сонце ясне,
Дасть безсмерте обом нам зерно те дрібне.

„А не любиш“ — урвав. „Кого хочеш, люби!
Ось тобі сей горіх! Що захочеш — роби!“

Счервоніло дівча, в личко вдарила кров, —
Олександр не ждав її слова   пішов.

6.

Гей Роксано красуне, що думаєш ти?
Чи про те, щоб з царем до безсмертя дійти?

Не про те! Інший жар в її серці горить!
Інший бог там живе! Інший цар там царить.

Він мета її мрій, осолода очей,
Над усіх милий їй генерал Птолемей.

Хоч не любить її і холодний як лід,
Вона рада свій вік дати за сам его вид.

„Вічно жить молодій, а без него? О, ні!
Краще він хай живе, дасть безсмертя й міні!

„Нуж поможе сей плід его серце здобуть!
А як ні, то міні краще в світі не бути.“

Птолемея знайшла і дала йому плід,
І сказала, який в нім лежить заповіт.

А як ніч надійшла, вона тихо пішла,
Олександрю в вино трути - зіля влила.

7.

Занедужав король, важко стогне, кричить,
А Роксана при нім не ридає, мовчить.

Головами хитають старі лікарі,
І тривога як ніч залягла у дворі.

По всім краю йде вість наче змора та сон,
І сумує весь край і рида Вавилон.

Ось у строях, білилах, румянах ціла
В Олександрів покій куртізана вийшла.

„Вічно жий, царю мій, на потіху для всіх!
Ось від мене тобі чудодійний горіх!

„Се богині є дар. Як зійси те зерно,
Вічно жить тобі дасть вічно юним воно.“

Спалахнув Олександр. „Нещасна, дужи!
Від кого мавш плід сей? По правді скажи!“

Та дівча не дροжить, не спускає очей.
„Міні дав його твій генерал Птоломей.“

8.

Олександр у болях жорстоких лежав
І в руці своїй плід чудодійний держав.

„Вічно жить і любить! День за днем! День від дня!
А жите — то борня! А любов — то брехня!

„Вічно жить у борні! Бить ся в сітях брехні!
День за днем! День за днем! Без кінця! Ні, ох ні!

„Не для нас, о богине, твій божеський дар!
Хоч над світом я цар, та над серцем не цар.

„Міліони людей могу вбить, погубить,
Та чи змушу кого мене вірно любить?

„Вічно жить! О богине, се жарти, се сміх!
Вічне щасте чи дасть сей чудовний горіх?

„А без щастя, без віри й любови в нутрі
Вічно жить, се горить вік у вік на кострі!

„Ні, богине! Візьми свій дарунок назад!
Я в Нірвану волю, чи в Олімп, чи у ад!“

9.

Серед болю в постелі підводить ся цар,
І побожно цілує чудовний той дар,

І в тріскучий огонь із пахучих поліп
Чудодійний горіх бистро кидає він.

І здалось, що вже біль не так люто палив,
Мов би в збурену кров охолоди налив,

Прояснів его ум, серце збулось химер,
А в опівніч саму Олександр умер.

v.

ПО СЕЛАХ.

I.

На Підгірю села невеселі
Простягли ся долом - долинами,
Мов край шляху на твердій постелі
Сплять старці обвішані торбами.

По над річку верби головаті
Довгі віти в воду похиляють ;
Журавель поскрипує при хаті,
Босі діти по двору гуляють.

З поміж верб та груш та яворини
Чорні стріхи глипають нагнувшись,
Мохом вкриті, корчами калини,
Мов на вітер ті сичі надувшись.

Похилились смерекові стіни,
Там і сям стемцльовані дрючками,
Мов каліки ждуть собі заміни,
Щоб спочить розбитими кістками.

Сліповаті та тісні віконця
В старосвіцьких засувах ще ходять.
Чи лякають ся ясного сонця
Ті що вік свій в тих хатах проводять ?

Не видати комина на хаті;
В ранці дим всю хату заповняє,
З стріхи буха, веть ся по загаті,
Хапле очи, сльози витискає.

В хаті піч трохи не в пів кімнати
З запічком і припічком із глини,
Вічно тепла — то жолудок хати,
Величезний, як живіт дитини.

Хліб і страва тут найстарша справа,
Ціль всіх змагань, замислів, турботи,
Мов родивсь сей люд лиш для роботи,
А на хліб вся праця йде кровава.

Ліжко газди — пять дощок незбитих,
Сніп соломи і верета зрібна;
Тепла піч є для дітей неvkритих,
А для старших постіль непотрібна.

Слуги в стайні сплять — їх коні гріють,
А дівки на лаві, на запічку;
Про вигоду й думати не сміють,
Щоб лиш крижі випрямить за нічку.

І про одіж мало дбають нині:
Як кожух є й чоботи пасові,

Для газдині шнур коралів в скрині,
Для дівчат хустята шалінові.

Капелюхи хлопцям повстяні, —
То й весь празник є на довгі літа;
Буднішна одежа в хаті шита
З полотна, що вироблять хатніі.

На стіні розвішані довкола
Деревляні давні богомази:
Страшний суд, Варвара і Микола,
Чорні вже від диму, мов від мази.

Тільки й всього християнства в хаті, —
Але є й письменства в ній познаки:
Там під сволоком завитий в шматі
Лист небесний — писаний Бог-зна ким,

Йосифінський наказ панщизняний,
Прадідівський квіт на трицять буків,
Діда скарга за ґрунтець забраний,
Батьків акт ліцитаційний драний, —

Ось весь спадок, що лишивсь для внуків.

II.

В шинку шумить, в шинку гуде,
Аж гомін геть селом іде.
І не питайте, що се є:
Старий Пазюк горілку пє.
Вже третю ніч він пє ось так,
Та не гадай, що він піяк.
Він буде ще три ночі пить
І ані цента не плалить.
О, бо Пазюк розумний дід,
З кропиви він збирає мід:
Він у селі над всіх моцар,
Бо він собі богач-лихвар.

І не гадай, що за процент
Він пє й не заплатить і цент!
Ось глянь у коршму. За столом
Сидить Пазюк, співа псалом,
Бо він письменний — знай і се!
І Бога в серці має все.
Він бороду на руку спер,
І сиві очі в двері впер,
Волосє сиве і густе
Лице вкрива его товсте,
А голос дзвінко мов із блях
Лукає: „Господи воззвах!“

А обік него кум сидить
І Пазюку в лице гладить,
В очах его читати б рад,
Чи все тут є старому в лад,
Чи все зробив він так як слід,
Щоб ласкав був брикливий дід,
А як старий скінчив свій спів,
То кум несміло річ повів:
„Спасибі, кумцю, вам за глас!
Та щиро я благаю вас,
Вділіть ту позичку міні, —
Я все віддам у осені.“

Пазюк о стіл бе кулаком.
„Чи дармо в тебе я дяком?
Не штука то мій глас хвалить!
Кажі горівки ще долить!“
Скрутив ся кум неначе вюн,
Горілку в жида і тютюн
На борг бере, на стіл кладе,
Знов Пазюка просить іде:
„Вжеж, кумцю, вас я третю ніч
Частую за пустую річ,
Щоб сотку в позичку дістать, —
Виж обіцяли нині дать.“

Розгнівав ся на се Пазюк
І повну чарку кинув з рук.

„От ще голяк! От ще жебрак!
До мене промовляє так!
Сто срібла, се великий гріш!
Узять візьмем, віддать хоч ріж!“
„Яж, кумцю, позичав у вас,
І тямите, віддав на час.“
„Віддав! Віддав! А може й ні.
А кілько то було гризні!
Та що вже там! Хай страчу сам!
Як обіцяв, то певно дам.“

І мовить кум: „То дайте ж тут!
Ось свідки є, горівку пють.“
Пазюк на те: „Нехай же пють,
У мене гроші є ось тут!“
І виняв з череса платок
А в нім завитих сім соток,
І перед свідками цілі
Йїх розкладає на столі.
„Отсе мій плуг, отсе мій стіг,
Моя ріля, мій оборіг,
Мої воли, мое гумно,
Моя рідвя, мое майно.“

І поскладав, поцілував
І в черес всі сотки сховав.
А кум стоїть, гне в собі злість,
Очима тії гроші йїсть.

„Та кумцю, змилуйтесь бо раз,
Най дармо не благаю вас!“
„Ні, синку, пізна вже пора,
До дому час! Заснути тра!
Ще квартиру став, людей відправ,
А завтра рано, щоб ти знав —
Коли діждати дасть Господь,
За грішми є свідками приходь.“

Село шумить, село гуде,
Пазюк з шинку до дому йде.
При ньому кум мов вюн той весь,
А свідки йдуть то в скісь, то в склесь.
Боками йдуть, пісень ревуть,
Аж ось Пазюк промовив: „Тут!
На розі хрест, с тернами тин...
Тут в хаті мій драбуга син.
Го-го, то злодій, зна біду!
До хати спати я не йду.
Гей куме! куме! Де ти втік?
Ти спать мене веди на тік!“

III.

Вранці рано по селі
То не пчоли, не чмелі
Глухо важурчали,
Не шумів розбитий спуст,
А йшло слово з уст до уст:
„Вкрали! Вкрали! Вкрали!“

Що? Хто? Відки? Вість така:
Вкрали гроші в Пазюка!
Як вернув із шинку,
Цяний у стодолі спав,
Злодій через з него зняв
І потяг шматинку.

Хто був злодій? Відки знать?
Сам Пазюк не зна сказать,
Хоч щось твердо дума.
Далі скрикнув: „От на глум!
Вів мене в стодолу кум!
Се ніхто крім кума!“

Кум почув се, весь дрижить,
Мов опечений біжить:
„Змилуйте ся, діду!“

Я вас до хреста довів
Тай пішов вісьта домів!
Присягати піду!“

„Не бреш! Де гроші дів?
Ти мене вигоном вів —
Тямлю весь інтерес:
У стодолі дрюк відпер,
Сіна з сруба на тік зверг, —
Зняв із мене черес!“

„Тут мене гадюка йїдж,
Як я з вами був сю ніч
На гумні, в стодолі!“
„Не бреш!“ — кричить Пазюк, —
„Гроші тут міні до рук,
Бо діждеш недолі!“

IV.

З разу сварили ся,
Далі побили ся
Кум з Пазюком.
Батькови син помагає,
Син держить, батько шмагає
Кума щіпком.

Гамору! Галаса!
Баб назбігало ся
Повний вигін.
Ті Пазюка проклинають,
Інші про кума вже знають:
„Певно се він!“

Свідків, хоч гать гати!
Сей вже мав спать іти,
Вийшов на двір,
Чув, як Пазюк до стодоли
С кумом чалашав поволи
По при шпіхлір.

Другий виразно чув:
Кума Пазюк гукнув:
„Куме, ходи!“

Пізно вже лізти до хати,
Я на тоці буду спати, —
Ну, заведи!“

Здогади, заміти...
Тут шукать! Там іти...
Властей чекать...
Справдіж нікому не жалко.
„Так тобі треба, ти п'явко!
Хоч ти пронадь!“

V.

Того рана с криком, шумом
Серед тлуму дід іс кумом
На повіство враз ішли.
Чи шукать поради може?
Ні, за злодія на боже
По короні понесли.

У обох напухлі пикви,
А у серці гнів великий,
В кума весь кровавий ніс.
„Правте, отче, два молебни,
Щоб злодюга той ганебний
Без пощади нагло тріс!“

Вийшли. Кум домів кленучи,
А Пазюк нові онучі
В постולי, до торби хліб,
Пятку в черес, палку в руки
Тай для ліпшої поруґи
До ворожки до Дуліб.

VI. Ворожка мовить:

Ти, чоловіче, не бій ся нічого!
Гроші повернуть ся, ждати не довго.

Злодій від тебе сидить за три межі,
Знаєш його по відмінній одежі.

Вус має чорний і сірії очі,
Підстерігав тебе три дні й три ночі.

Господу дякуй, що гроші забрав він,
Що не збудив ся ти в хвилі, як крав він.

Мав він ножаку і хтів тобі, батьку,
Як би збудивсь ти, всадить під лопатку.

Є в тебе грушка поконець причілка,
Є в ній маленька дуплава щілка:

Там ти диви ся що дня, що години,
Там тобі злодій ті гроші підкине.

VII.

Де Пазюк від ворожки
Та йдучи міркує:
„Виразнісінько на кума
Ворожка віщує.

„За три межі! Кум від мене
За чотири межі!
По якій я його знаю
Відмінній одежі?

„Не в постоли, а в личаки
Обуває ноги,
І на гуні не зелені,
А чорні вилоги.

„Чорний вус — Рудий у кума
Гм! не вір рудому!
Сірі очі — дійсна правда!
Коб швидше до дому!

„А божив ся, дав на боже!...
Плакав на остатку!
А сам ніж мав і мене хтів
Пхнути під лопатку!

„Почекай же!.. Де та в біса
Грушка при причілку?
В мене є верба. Все одно,
Заглянемо в щілку.“

VIII.

Ой - ой! Метушня і тривога в селі
Із вулиці діти тікають малі,
Старі покидають у полі роботу,
До дому немов на пожар!
На лицях побачиш і страх і турботу
В селі є шандар!

Сеї сіги рибацькі під стріху ховає,
Той в сіно рушницю стару обвиває
І пхає в шувар,
Сеї крадену пряче дубову колоду,
Той в бочку пожарну що духу лє воду:
В селі є шандар!

Шандар і начальник рушають на слідство,
Соток Пазюкових шукати.
Трясли вже у кума, трясуть ще сусідство,
Стайні і стодоли і хати.
І свідків питають, мов в пітьмі блукають,
А грошей нема тай нема.
„Ну, куме коханий, дай руки в кайдани!
Тут слідство, для тебе тюрма.“

IX.

Три неділі вже кум у арешті сидів,
А селом якийсь шум наче рій той гудів.

Ось Пазюк молодий у попа, неборак,
Кладе п'ятку на стіл і говорить ось так:

„Єгомостику, горе на мене найшло!
„Ти вкрав тата сотки!“ так гуде все село.

„Бідний кум через тебе в арешті терпить.“
Єгомостику, радьте, що маю робить?“

Щип плечима стиснув. „То, небоже, біда!“
А Пазюк молодий хитро так повіда:

„У неділю на хрест і на слово святе
Перед всіми людьми я присягну на те,
Що татуньових грошей не маю.“

„Добре сину! Присягу тобі проведу.
Та гляди, щоб не впав ти в велику біду!

„Бо присяга страшна! Лиш одну міні річ
Відповідж: чи ти взяв тії гроші в ту ніч?
Як на сповіди правди жадаю.“

„Як на сповіди! Отче.. Та взяв чи не взяв,
А бігме, що нерушані вчора віддав.
І присягну, най встиду між хлопством не маю.“

Х. На пастівнику.

Сховалось сонце за Ділом могучим.
Пожар вечірній замалав на небі
І згас. Стемніло. Оповите мглою
Дріма Підгірє. Лиш де-де в хатах
Ще світло блима. Літня ніч коротка,
То вчасно спати йдуть робучі люде,
Щоб завтра скоро світ вже бути в полі.

Ген за селом, під лісом на долині
З густої мгли мов цвяшок золотий
Вирізуєсь миготанє кроваве:
Се хлопці конюхи огонь кладуть.
Йїх на всю ніч післали коні пасти.
Попутавши скотину розложили
Огонь, бо майка*) тне.

Ось при огні
Сидять гуртом: хто в гуньці, в подігачці,
Хто в кожушанці, хто лиш грубий міх
Напаяв на плечі.

— Побратиме Сеню,

Дай тютюну!

---

*) Рід дрібних і дуже кусливих комарів, що
появляють ся в майї.

— Чи бач, який прудкий!
Чи я тютюн саджу?
— Та не жартуй бо!
Тобі господар нині скрутець дав,
То уділи! Проклята майка тне,
А тютюновий дим — найліпший спосіб
На неї.

Сень видобува тютюн
І крає ножиком і ділить всім,
В кого не має. Вже така натура
У того Сеня: з разу воркне гризко,
А потім хоч сорочку з себе дасть.
Не даром придурковатим зовуть
І підіймають всім селом на сміх.
Куди ж пак! Парубіка вже старий,
Вже по за трицять літ, і до роботи
Нема над него, і не пє, не тратить,
А ходить мов жебрак. Нераз йому
Трафляло ся пристайство — не хотів.
Волить тинятись в наймах, на чужих
Робити і чужій коритись волі.
„То вже у них так в роді“ — говорили
В селі. „Отець его мав поле й хату,
Та все пустив, роботу занедбав,
Лише по відпустах, святих місцях
Мов старець волочив ся. А прийшла
Недуга, старість, далі сліпота,
То не було де голови приткнути, —

Взяв ліру тай пішов просити хліба.
І сина на таке саме навчав:
Все лиш набожних співанок співає,
Все лиш балакає, що світ зіпсутий
І страшний суд надходить — що твій піп!“

Отак в селі балакали про Сеня,
Сміялись з него, хоч усі й любили,
Бо щирий був, для всякого ввічливий.
Та він байдуже, мов се й не про него,
Всі насміхи пускає мимо вуха,
Прихильности немов не добачає.
Хоч трицять літ від роду, він найрадше
З дітьми малими пристає, готов
І порохом пересипатись з ними.
Тай діти ж то над все любили слухать
Єго пісень і оповідань! Діти
Одні над ним не насміхались.

Ось
Іґнині купка їх зібралась — хлопці
Все підрутки. На Сеня поглядають
Як на старшого; деякі й самі
Просились з кіньми на ніч, знаючи,
Що й Сень тут буде.

Закурили. Тихо.
Десь обік в трощах деркне деркач.
Сова у лісі заскиглила — цур їй!
І більш не чуть нічого, тільки мірно

Дзеленькають зелізним путем коні
Та хрупають траву росисту.

— Ну-ко,
Скажіть хто байки! — обізвався несміло
Один і скоса позирнув на Сенья.

— Е, кат там з нею! — другий відізвався. —
Я за весь день охляв, не чую костей,
І очи вже злипають ся до сну.

— Ну, щож, то ти йди спати! Годі ж всім
Поснути. Знаєте, пора непевна.
Говорять, що з Сідого*) приятелі
Волочать ся по толоках. То треба
Вважати!

— Мій господар за грибами
Ходивши вчора, каже: бачив вовка.
То й остро наказав міні з лопат
І ока не спускати. Та де вони?

— Не бійсь, дурний! Як би, храни Боже, вовк,
То коні би самі дали нам знати:
Зафоркали б і збились би до купи.

---

*) Сіде, село в самбірському повіті, славне своїми конокрадами.

Ось слухай, рже твоя каштановата,
А он лоша йій обзиваєсь!

Справді
По всій долині розляглось іраане,
Мов тремольо важке, могучим смиком
Потягнене по струні металевій.

— Ну, байки! Сеню, ти на черзі нині!

— Якої ж я вам байки розповім?
Тут, братя, йде таке на наші села,
Що швидко нам відхоче ся байок.

— Що, що таке?

— Війна, хіба не чули?

— Війна? Та з ким?

— Ну, звісно, з Маскалем

— Що, з Маскалем? О, то нещастє наше!
Маскаль твердий, не встоять наші хлопці
Супротив него.

— То то, братя, й є.
Наш конче хоче з Маскалем побитись,
Та видить сам, що сил за мало має.
От він казав усюди голосити,
Що від тепер не буде так як доси
До війська брати та перебирати,
А всіх загорне загалом: малих,

Що від землі лиш відросли, й дідів,
Що до землі вже хилять ся, сліпих,
Кривих, безногих і горбатих, навіть
Дівок.

— Ха, ха! То може й нашу Феську
Візьмуть?

— Го - го, тота на гранатира
Придасть ся.

— То не сміх, я то віддавна
Гадаю вже: чому беруть до війська
Лиш парубків? Чи то дівок нема
Таких здорових, рослих і відважних?
Чи дівка не такий же чоловік.
Як парубок?

— Та слухайте лишень,
Що стало ся в Урожі! Тиждень тому
Там війт під церквою цілій громаді
Читав той наказ, що почнуть усіх
До війська брати. Слухає народ,
Об поли бесь руками. Аж нараз
Одна вдова як не заломить руки
Над головою, як не заголосить:
Я - яй! Я - яй! Так протяжно, так страшно,
Мов за покійником. Усі до неї,
Гадали, може зуб. Та де тобі!
Посиніла, у лобі очи кровю
Їїй заплили, і руки все держить
Над головою закленуті, й стогне,

Голосить, що аж серце розриваєсь.
Що мир до неї, примовляють, тішать,
Води дають, хрестять і шепчуть — де там!
Не чує, аві бачить, не говорить,
Не йість, не пе, ніщо не розуміє,
Лиш яйкає від того дня і доси.
Вже з цвинтару не трафила й до хати,
Пішла долів селом: Я - яй! Я - яй!
А мир за нею, мов на похороні.
Три рази довкіль обійшла село.
Під ніч на силу завели йійі
До хати, силою й нагодували.
Та не могла вона сидіти дома.
В ночі й пропала. І від того дня
По селах ходить. Вже йійі в Лужку
І в Ступниці і в Мокрянах видали,
Була аж в Страшевичах і на Сприні.
Роахристана — говорять, чорна - чорна,
Лиш очи світять ся І день і ніч
Блукає по - полю, до хат не йде,
І все кричить, голосить, плаче й стогне.

— От покаяніє! Най Бог боронить!

— Я б, бачить ся, на місці вмер з страху,
Як би єї голосіне почув.

— Іди, дурний! Вона ж се не від злого!
Се найдобрійша жінка у селі

Була. Йій Бог так дав, щоб віщувала
Народови якесь велике горе.

— Ой-ой! І щож то за такеє горе
Вона віщує?

— Чуєш, що війну?
Вже то як наші із Маскалем задре ся,
То тут не жди добра!

— А я гадаю,
Що то не те! Велика річ — війна!
Всіх не поріжуть. Маскалі-ж також
Не є вовки, а люде як і ми.
Небіжчик дід нераз про них бувало
Розказують, не можуть нахвалитись.

— І я гадаю, братя, що Маскаль би
Нам кривди не зробив. Господар мій —
На що розумний чоловік, а часто
Говорить: Господи, коли б вже раз
Маскаль прийшов! Таке вже всюди здирство
Пішло: Маскаль би все те скасував,
Зробив порядок, полекну якусь
На бідний люд!

— Ой, певно, що би треба
Твердої тут, московські руки!
Чи чули ви, пани ото заводять
Якісь там шарварки нові. То ніби

Говорять хлопам: штири дни до року
Повинен кождий нумер відробити
Коло гостинця. А то все брехня.
Йім не гостинець в голові. Плювати
Йім на гостинець! Як лиш люде вийдуть
На ті гостинці, то пани пішлють
Свою двірню з палками, нагайками,
І всіх на панський лан переженуть
І панщину навернуть: штири дни
Що тижня кождий мусить відробляти.

— Не може бути! Хто тобі казав?

— Шлети, дурний, не може бути! Вже то
Я чув про се від розумнійших трохи
Ніж я тай ти. Пани дістольто навіть
Вже й цісаря піднали, й цісар іім
Усе те затвердив і підписав.

— Ой лишенько! Тепер то ми пропали!

— Воно то бач: пропали або ні.
Пани ще доси криють ся в тим дуже,
Не признають ся, щоб народ від разу
Не роздразнити, а найголовнійше:
Боять ся Маскаля.

Тут Сень вмiшав ся
В розмову. Доси він сидів понурий
І звільна пакав люльку, похилившись,

Мов слухав голосів якихсь далеких.
І враз промовив: — Е, яка там річ
За нами впоминатись Маскалеви?
Що ми йому, чи сват, чи брат який?
А мислите, що в него мало й своїх
Панів і бідних?

— А про що ж би мала
Війна вести ся?

— Ні про що! Й війни
Ніякої не буде!

— А по щож
До війська пруть старого і малого?

— Е, пруть! Ніхто ще того не видав.
От ми які вже парубки, а хто нас
До війська кликав? Може ще коли
І будуть брати, та хто зна, се може
Аж в той час буде, як народ на світі
Здрібніє так, що в нашій печи буде
Сім хлопа молотити.

— Мудрий ти
На бештефранти! А чомуж ота
Уріжська ходить та голосить? Чень же
Се не добро віщує?

— То то й є,
Що нарід темний чує плач єі
І бачить сам, що се якийсь знак божий,
Та не дошукує, що він значить,
А сам собі спліта химери всякі:

Війна і панщина й Бог зна ще що.
Гадаєте, що Бог про тебе дбає,
Чи там сто люда забють, або двісті,
Чи хлоп о три дні більш робити буде?
Як раз Господь перед таким би ділом
Знаки такі нам посилав! Тай що то
Війна? Війни й заповідать не треба,
Вона вже є, ми родимось, живем,
Мремо в війні. Хіба ж не чули пісню:

Нема добра тай не буде,
Була війна, тай ще буде.
Брат на брата ворогує,
Сестра сестрі смерть готує,
Син на батька ніж підносить,
Донька мамі смерті просить.

От де війна правдива, найстрашнійша,
Щоденна, люта! Що там против неї
Всі війни с Турком, Німцем, Маскалем!

Замовкли всі й понурились. Так нагло
Звернув розмову Сень на другий бік.
І хоч нераз подібні вже слова
Вони від него чули, то про те
Тим дужше їх ударили вони.
І не до сміху їм було, бо кождий
На собі сам їх правди досвідив.

— Се правда! як вовки голодні в лісі,

Так мир хрещений сам с собою йість ся.
Одні хапають з перед других, рвуть,
І дуть і кривдять. От і мій господар,
Хоч і який богач, а злякомивсь
На моїх пять кровавих римських: взяв
І відтягнув міні з заслуженини,
За те, що скочило теля в полонку
І затонуло.

— А що буків я
Приняв за ліс! Господар сам післав
Мене украсти з ліса копаниці,
А як зловив лісничий і подав
На штраф, прийшлося платити — він тоді
Давай мене перінцити!

Йї пішли
Нагадують та розводити, що
У кожного від давна наболіло.
Лиш Сень мовчав, не жалувавсь ніколи.
А як скінчили другі, знов почав.

— Так бачите, яка се в нас війна
Ведесь! І що нам віщувать війну?
Таж ся війна сама та щось віщує.

— А що таке віщує?

— Страшний суд!

Слова ті Сень сказав глухим, таємним
Полушептом, аж другі мимоволі
Склонили голови. В тій хвилі в лісі
Сова плачливо застогнала. Тихо
На хвилю стало, і нараз, немов
Десь з під землі протяжний і різкий,
Проймаючий роздав ся стогін людський:
— Я-яй! Я-яй! Я-яй!...

— Дух божий з нами! — скрикнули відразу
Всі конюхи і почали хреститись.

— Я-яй! Я-яй! Я-яй! — лунало в дебрах
Так жалібно, так важко, що аж серце
Мороз проймав. Сконало. Тихо стало.
Недвижні всі сиділи круг огню,
Тремтячи. Дух захопило у всіх,
Так що ніхто і слова не промовив.
Ба навіть коні наострили вуха
І стали мовчки.

Тільки Сень сидів
Спокійний, шепчучи молитву. Врешті
Промовив.

— От ви й чули віщуване.
Не бійтесь, се не є нечистий дух,
Се та уріжська жінка, що пішла
По божій волі. Бог їй так казав

Плачем і криком грішному народові
Оголосити близький суд страшний.

— Ну, що се ти говориш, бій ся Бога,
Під ніч таке страхіть? Суд страшний!
Хібаж не чув, що перед страшним судом
Повинен ще на світ прийти Антихрист?
Ну, а про него клятого ще якось
Не чути доси.

— Не впевняй ся дуже! —

Сказав поважно, строго якось Сень. —

Глухий не чує навіть як гримить!

А я ось що скажу вам, що я чув,

Та ні, не я, мої татуньо чули.

Вони ось на Кальварії недавно

Були, там є чернець оди старенький,

Що знає й їх вже більш як трицять літ.

Так от вони у него й ночували

І він їм много повідав з книжок.

„Молить ся — каже — люде! Близький час

„Пять гір трави вже від великий спас.

„Як шесту буде допасати — ждїть,

„Тоді Антихрист родить ся на світ.

„А як на сему в пів гори дійде,

„Тоді на землю Ілія прийде.“

— Дух божий з нами! — скрикнули в трівозі

Всі конюхи. — Пять гір вже — кажеш — спас.

Щсж се за гори, що за від такий?

— Хіба ж не знаєте, що в книгах пишуть?
Далеко десь, на самім краю світа
Є віл такий: родив ся він в той день,
Коли Христа розп'ято. Має він
Сім гір. Коли прийде на світ Антихрист,
Щоб всіх людей від Бога відвернути,
То против него появиться ся з неба
Святий Ілля і буде бунтувати
Народ, щоби Антихриста цурав ся.
А той Антихрист буде цар всесильний.
Пішле своїх вояків і шандарів
Против пророка. Бог йому допустить
Іллю зловити, він його на смерть
Засудить. Але знає він, проклятий,
Що як з Іллі одна краплина крови
На землю впаде — вся земля займе ся
Й згорить. От він на хитроці візьме ся:
Пошле своїх вояків і шандарів
На край землі, на тих сім гір і скаже
Вола отого взяти і зарізати
І з него шкуру зняти. Розпріструть
Вони ту шкуру і на ній почнуть
Пророка мучити і катувати.
Та поразить Господь нечисту силу.
Є десь такий комарик, що напив ся
Христової крови, як капала
З хреста. Отой комарик саме в хвилі,
Як будуть мали різати вола,

Його в хребет укусить і в тім місці
Маленьку дірочку проколе в шкірі,
Таку, що оком і доглянуть годі.
Крізь ту то дірочку з крови пророка
Малесенька на землю крапля впаде,
І загорить ся вся земля від неї.
Спалить Антихриста й его все царство,
Спалить усі гріхи людські й терпіня,
Очистить землю, як від ржі залізо.
Тоді Господь прийде на суд страшний.

Вже геть було за північ. Віз звернув
До долу дишльом, Косарі стояли
Посеред неба. Холодно. Огонь
Погас. Зітхаючи глибоко, мовчки
Ще раз обходять коней конюхи.
Спокійно скрізь. Глибоке, темне небо
Горить над ними тисячами зізд.
Дрімає ліс в тумані. Наче мрія
У сизій пітьмі клантем чорним там
Лежить село.

І хлопці полягали
Хто на соломі, що приніс з собою,
А хто й по просту на траві росистій,
Лиш міх товстий під себе простеливши.
Лиш Сень не ляг. При вигаслім огнищі
Сидить він скулившись від холоду,
Недвигний, у якійсь глибокій думі.

— О Господи! — зітхне часом. — Не дай
Сліпому і глухому в світі жити,
Щоб не заскочив неготових нас
Великий день, страшний день суду Твого!

І він здрігнув ся.

— Господи помилуй!

Се смерть у очи заглядає! — шепнув
І знов почав молитись, ще щирійше,
Ще горячійше. Тихо сяють зорі
Немов манять до себе. Дух якийсь
Могучий і таємний пролітає
По над землею. Чує лет его
Усяке серце добре та чутливе
Й трепочесь тужно, наче пташка в кліті.
Чого? Куди? По що? Дарма питати.

VI.

ДО БРАЗИЛІІ!

I. Лист до Стефанії.*)

Вельможна мамо, найяснійша пані!
Поклін тобі шлемо, твої піддані

Олекса Хмиз, Яць Хрущ і Чапля й Ружа, —
Шлемо тобі привіт від твого мужа.

Коли тобі плетуть, що він умер, —
Не вір, матусю! Він здоров тепер.

Живий здоров, як рибка у водиці, —
Се посвідчать і наші молодичі.

Най Бог його за се благословить,
Що не цуравсь до бідних загостить.

У Хмиза в хаті днів прожив зо двадцять.
„Шандарів — мовив — мушу пильнувать ся.

---

*) В р. 1895 агент еміграційний Джерголет перейшов майже всю східню Галичину, передягнений по мужицьки, закликаючи людей до Бразилії і вдаючи я себе пок архикнязя Рудольфа. Листів подібних до отсего, вислано було багато з ріжних околиць Галичини.

„Ще рік міні блукати по землі,
Бо завзялись на мене сили злі.

„Як рік мине, тоді підйму бучу,
Всій кривді і неправді шию скручу.

„Потішу всіх, хто гнув ся і терпів,
А особливо вірних Русинів.

„Із сего краю, що є край дідівський,
Жебрацький і шляхецький і жидівський,

„Я виведу свій вірний люд у край
Заморський, де є справді хлопський рай.

„В Бразилії царем я хлопським стану,
Там жиду доступу не дам ні пану.

„Се край багатий, оком не зіймеш,
Ніхто ще там ланцом не міряв меж.

„Плідних земель безмірні там простори,
Буйні пасовиска, лісисті гори.

„У горах повно звірів, диких кіз;
Один там буйвол тягне з сіном віз.

„В лісах малпи — от звір несамовитий!
Що бачить, сам хапаєть ся робити.

„Освоюєсь. привчаєть ся сей звір
Врубати дров, позамітати двір.

„Там слуг нема з хрещеного народа, —
Освоїш пять шість малц і є вигода.“

От так він нам балакав дни цілі,
Аж всі ми плакали, старі й малі.

А далі мовив: „Час міні в дорогу,
Іду і віддаю вас Пану Богу.

„Я по Галичині вже ходжу рік,
Тепер піду ще на угорський бік.

„Передягніть, брати, мене по свому;
Що я тут був, не говоріть нікому!

„Жандарам особливо і попам
Не зраджуйтеь, бо буде лихо вам.

„І ждіть! Як буде поле знов зелене,
З весною вам листи прийдуть від мене.

„Тоді ґрунти, хати і весь свій крам
Збувайте! Я вам не такі там дам.

„А щоб мій лист відразу ви пізнали
І ошуканцям в руки не попали,

„Так ось вам знак — та тільки се секрет:
На листі буде підпис: Джерголет!“

По відході его ми всю громаду
Спросили на таємную нараду:

Прирадили по довгій боротьбі
Сей лист, о пані, написать тобі,

Про него звістку радісну подати,
Щоб з нами й ти втішала ся як мати.

Сим кінчимо. Дай Бог тобі прожити,
А нам тобі в Бразилії служити!

II.

Коли почувши як в тиші нічній
Зелізним шляхом стугонять вагони,
А в них гуде, шумить, пищить мов рій,
Дитячий плач, жіночі скорбні стони,
Важке зітхане і гіркий проклін,
Тужливий спів, дівочі дисканти,
То не питай: Сей поїзд — відки він?
Кого везе? Куди? Кому в здогін?
Се емігранти.

Коли побачиш на перроні десь
Людей мов оселедців тих набито,
Жінок худих, блідих, аж серце рвесь,
Зівялих, мов побите градом жито,
Мужчин понурих і дітей дрібних
І купою брудні, старії фанти
Навалені під ними і при них,
На лицах слід терпінь, надій марних —
Се емігранти.

Коли побачиш як отих людей
Держать і лають і в реєстри пишуть,
Як матері у виходках дітей
Зацятькують, годують і колишують,

Як їх жандарми штовхають від кас,
Аж поїзд відійде, — тоді припадок!
Весь люд на шини кидаєть ся враз:
„Бери нас, або перейдь по нас!“ —
Се в нас порядок.

III.

Два панки йдуть по при них.
На дітей блідих громадку,
На жінок отих марних
Кождий глигнув по порядку.

Відвернувся один панок
І вітхає: „От бідацтво!“
Другий же за ним крок в крок
Покликає: „То лайдацтво!“

„Що лайдацтво?“ — „Весь сей люд!
Рідний край на пшик міняє.“
„Ні — відмовив перший — тут
Винен той, хто йїх спиняє.“

„Не спинять йїх? Всі підуть
Десь за сине море з дуру.“
„Як жеж йїм не йти, як тут
Всі до спілки дрем з них шкуру.“

Розлучила нас юрба,
Та довгенько ще цікаві
Сперечались ті оба,
Де „лайдацтво“ є в сій справі?

IV.

Гей розіллялось ти, руськеє горе,
Геть по Європі і геть по за море!

Бачили мури Любляни та Реки,
Як з свого краю біг Русин на втеки.

Руські вітхання й стогнання лунали
Там де Понтеби біліють ся скали.

Аж із Кормон, мов живого до гробу,
Гнали жандарми наш люд як худобу.

Небо італоське блакитне, погідне
Бачило бруд наш, пригноблене бідне.

Генуя довго мабуть не забуде,
Як то гостили в ній руськіі люде.

Будуть ще внукам казять проти ночи:
„Дивний тут люд кочував із півночи.

„Рідну країну с слізми споминав він,
Але с проклятем із неї тікав він.

„Спродував дома поля, господарство,
Вірячи байці про Рудольфа царство.

„Дома покинувши землю родинну
Гнав ся, щоб мрію ловити дитинну.

„Смілий у мріях, у вірі беззглядний,
В дійсности наче дитина безрадний.

„Ані порадитись, ні побалакать, —
Знав він лиш гнуть ся та жебрать та плакать.“

Гей розіллялось ти руськеє горе
Геть по Європі і геть по за море!

Доки Гамбурські, важкі паровози
Де ви не ляли ся, руськії сльози!

Всі з тебе, Русине, драли проценти:
Польські шляхтичі й швабські агенти.

Що то ще жде тебе на океані?
Що у Бразилії, в славній Парані?

Що то за рай ще тобі отвираєсь
В Спїрїту Санто і Мінас Джераєс?

V. Лист із Бразилії.

Сусіди любі! Пише вам Олеся.
Ми всі здорові й добре нам веде ся.

Сім місяців отсе мовчали ми,
Аж на кінці вандрівки стали ми.

Серед лісів тут живемо в бараці
І маємо страшенно много праці.

Рубаєм дерева на сяжень грубі —
Одно два дни довбем, сусіди любі!

За рік оттак чень буде чистий морг,
То будем сіять. Живемо на борг.

Боргує нам уряд, покіль до свого,
Куруви, бульбу, сіль — і більш нічого.

Не розлучали нас і на пять хвиль...
До міста маємо п'ятнадцять миль.

В лісах, під горами... Та ми не ропчем.
Доріг нема, стежки, дасть Біг, протопчем.

Та ви цікаві, як нам до води
Дойіхалось, а потім аж сюди.

До Відня йіхали спокійно в купі;
У Відні нас три дни держали в цюпі.

Пустили нас, лиш пан якийсь від нас
Сім срібла взяв, що підписав нам пас.

З Понтеби завернули нас до Грацю,
Там три неділі мали з нами працю.

Писали до Стрия, Мостів і Кут,
А нам казали: „Зачекайте тут!“

Палазя там умерла від уроків,
А лікар Німець мовив: „З браку соків.“

Івась умер напевно від нічниць,
А лікар мовив. „Не плетіть дурниць!“

Та як ще Гриць, Оксанка, Рузя вмерли, —
Пустили нас: „Ідіть, куди наперли!“

До моря ми добрались без біди,
Лиш що до нас присілись два жиди

І видурили від Баланди й Хмиза
По десять ринських за якісь авіза.

Та на одній пересідці якось
Згубив ся і пропав Юрків Антось.

В Генові ми сім неділь шифу ждали,
За містом в норах як цигани спали.

Поганий край! Докучив голод нам,
І горячок понабирались там.

Сім штук дітей, Онициха й Чаплиха
І Хрущ старий там вмерли: Збулись лиха.

Булоб нас більш померло, бо якась
На нас італьська пані завзялась

І випросила в короля свідоцтво:
Держать їх, аж їм вимре все жіноцтво.

Хрест божий з нами! Певно се була
Якась безбожна упириця зла.

Бо справді на жінок у тії доби
Ударили найгірші хороби.

Та Бог наслав на тую злюку бич:
Пошавсь нам лепський Русначок-панич,

Списав він лист від нас слізми облитий
До їїх там королеви Маргарити.

Все розповів: як нас тут тряця бє,
Як відьма нічу кров жіночу пе,

Що тут дітей без корму сохне й плаче,
Як з відьмою король у гречку скаче...

І помогло. Пустили нас як стій,
Урвало ся поганій відьмі тій.

А як ми вже на корабель сідали,
То панича від нас арештували,

Немов би то він онуканець єсть.
Він нам шепнув: „Се злої відьми мєсть!

„Мовчіть, бо пропадете всі до чиста!“
Ми — ша! Пропало наших ринських триста.

По морі ми плили без злих пригод,
Лиш хорував погано весь народ.

На морі вмерло дев'ять душ народу;
Їїх замість погребу метали в воду.

Най Бог боронить від такої тьми,
Як матері ридали за дітьми,

Коли їх риби довгі мов ті бальки,
Зубаті, чорні, рвали на кавалки!

В Бразилії ми теж зазнали зла:
Пропасниця лиха на нас зайшла.

Три місяці чекали ми на квіти:
Три хлопці вмерли тут і три кобіти.

П'ять хлопців до послуг продали ми,
А сім дівчат пішло в такі доми.

Про хлопців доси ми не мали вісти,
Дівчата раді: є що пити й їсти,

Щож ще писать вам? Тут новин не гук.
П'ять душ нам доси вмерло від гадюк.

Тут по лісах блукають дикі люде,
Бють наших і їдять. І нам те мабуть буде.

Та може дасть нам Бог іще піднять ся.
Було нас сорок, а ще вісімнадцять.

Одно лиш жаль, що вже по руськи тут
Молить ся ні балакать не дадуть.

Па нас у місті крикнув Кандзюбінський:
„Nie wolno tutaj gadać po rusińskij!

„Tu polski kraj i polski Bóg i król!
Po polsku gadaj albo gebę stul!“

Га, щож, коли так острый ферлядунок,
Хай буде й так! Який нам тут ратунок?

Сим кінчимо. Прощайте! Ждіть від нас
Звісток, як нам заблисне ліпший час.

З М І С Т.

	Сторона
Передмова	I — IX
I. Поклони.	
I. Поет мовить	3
II. Україна мовить	5
III. Важке ярмо твоє	7
IV. Ти, брате, любиш Русь	8
V. Як би само велике стражданє	10
VI. Декадент	11
VII. Поклін тобі, моя зівяла квітко	13
VIII. У садочку, в холодочку	15
II. Паренетікон.	
I. Коли обід хтось славний зготував	19
II. Не слід усякого любити	20
III. Не такого поету хоче Бог від нас	21
IV. Як у хвилі сумніву і муки	22

V. Богач	23
VI. Серцем молив ся Мойсей	24
VII. Гнів, се огонь	25
VIII. Не має друга по над мудрість	26
IX. Себе самого наперед	27
X. Хоч хто і сто літ проживе	28
XI. Хоч від хліба здержує	29
XII. Як сержки золоті	30
XIII. Здоров, Стефано!	30
XIV. Не високо мудруй	31
XV. Годуй гадюку молоком	32
XVI. Як промінєсто гарний цвіт	33
XVII. Як лампа розбита	33
XVIII. Хто тому негодить	34
XIX. Ворог батько, ворог мати	34
XX. Як пчола, що квітам фарби	35
XXI. Хто лині квітки в житю збира	35
XXII. Багатство злом не є	36
XXIII. Як риба без води	37
XXIV. Хто в першій чвертині житя	37
XXV. Строби 1 — 40	38

III. Притчі.

I. Притча про жите	53
II. Притча про віру	58
III. Притча про любов	60
IV. Притча про красу	62
V. Притча про приянь	65

	Сторона
VI. Притча про вдячність	69
VII. Притча про покору	70
VIII. Притча про правдиву вартість	71
IX. Притча про нерозум.	74
X. Притча про радість і смуток	79
XI. Притча про ніст	80
XII. Притча про смерть	82
 IV. Легенди.	
I. Арот і Марот	87
II. Указ проти голоду	94
III. Побіда	96
IV. Un coeur simple	98
V. Легенда про святого Селедія	101
VI. Легенда про вічне житє.	106
 V. По селах.	
I. На Підгірю села невеселі	117
II. В шинку шумить	120
III. В ранці рано по селі	124
IV. З разу сварили ся	126
V. Того рана є криком, шумом	128
VI. Ворожка мовить	129
VII. Іде Назюк від ворожки	130
VIII. Ой, ой, метушня	132
IX. Три неділі вже кум у арешті сидів	133
X. На настівнику	135

	Сторона
VI. До Бразилії.	
I. Лист до Стефанії	155
II. Коли почувеш, як в тиші нічній	159
III. Два панки йдуть по при них.	161
IV. Гей розіллялось ти руське горе.	162
V. Лист із Бразилії	164

Накладом товариства
Академічна Громада у Львові.
Чистий дохід на запомоговий фонд товариства.

U 950